

บทที่ 3

ธนาคารไม่มีดอกเบี้ย

ในบทที่แล้วได้กล่าวถึงที่มาและแนวความคิดเกี่ยวกับธนาคาร ไม่มีดอกเบี้ยตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลามที่ห้ามการคิดดอกเบี้ย กฎหมายอิสลามได้กำหนดแนวทางในการดำเนินการเกี่ยวกับการเงินและการคลังไว้ มุสลิมจึงต้องปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าวโดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่จะต้องหลีกเลี่ยงการคิดดอกเบี้ยไม่ว่าโดยการรับหรือการจ่ายดอกเบี้ย การกักตุนหรือสะสมเงินทองเอาไว้โดยไม่ก่อให้เกิดประโยชน์และการฟุ่มเฟือยในการใช้ทรัพย์สิน หลักการดังกล่าวได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนในคัมภีร์อัลกุรอาน ซึ่งชาวมุสลิมจะต้องใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาหลักการดังกล่าวได้ถูกละเลยไม่นำมาปฏิบัติ ทำให้ชาวมุสลิมที่มีความศรัทธาและความเชื่อมั่นในคำสอนของศาสนาอิสลามได้พยายามที่จะนำหลักการดังกล่าวมาใช้อีกครั้งหนึ่ง บรรดานักปราชญ์และนักกฎหมายอิสลามได้พยายามศึกษาหาแนวทางที่เหมาะสมกับการประกอบธุรกิจของธนาคารเพื่อให้สอดคล้องกับหลักคำสอนดังกล่าว โดยได้เสนอแนวคิดพื้นฐานเบื้องต้นที่สำคัญของลักษณะธนาคาร ไม่มีดอกเบี้ยดังต่อไปนี้¹

1. จะต้องมีความเสี่ยงในการดำเนินการ เมื่อธนาคารเข้าร่วมในกระบวนการทางธุรกิจหรือกระบวนการผลิตใด ๆ ธนาคารจะต้องมีความเสี่ยงในการดำเนินการนั้นด้วย การหวังผลกำไรตอบแทน โดยไม่มีความเสี่ยงจากการลงทุนนั้นเป็นการต้องห้ามตามหลักคำสอน ทั้งนี้ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการเอาเปรียบกันในการประกอบธุรกิจ

2. การประกอบธุรกิจของธนาคารจะต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่สังคมโดยส่วนรวม ธนาคารจะต้องไม่เข้าร่วมลงทุนในกิจการที่ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมแก่สังคม หรือธุรกิจที่ส่งเสริมให้ประชาชนมีความฟุ่มเฟือยสุรุ่ยสุร่ายในการดำเนินชีวิต

3. ความเสี่ยงทางการเงินในการประกอบธุรกิจจะตกอยู่กับธนาคาร ในฐานะผู้ให้กู้ยืมเงินเท่านั้น แต่ในส่วนของผู้ประกอบการจะไม่มีความเสี่ยงทางการเงินเว้นแต่จะเป็นการประกอบธุรกิจโดยการลงทุนร่วมกันทั้งสองฝ่าย

¹ Shahrukh Rafi Khan, *Profit and Loss Sharing: An Islamic Experience in Finance and Banking*, (Pakistan : Oxford University Press, 1987), p. 63.

4. ธุรกิจของธนาคารจะต้องไม่เกี่ยวข้องกับการคืดดอกเบี้ย เนื่องจากการคืดดอกเบี้ยเป็นการกำหนดจำนวนเงินที่แน่นอนที่ธนาคารจะได้รับจากผู้กู้ไม่ว่าผลของการประกอบการธุรกิจของผู้กู้จะได้กำไรหรือขาดทุน การคืดดอกเบี้ยนี้ นักกฎหมายอิสลามได้ให้ความหมายว่าให้หมายความรวมไปถึงการได้รับมูลค่าหรือผลประโยชน์ใด ๆ โดยผู้รับไม่มีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กลับคืนแก่ผู้ให้ด้วย

การเสนอแนวความคิดในการปรับปรุงระบบธนาคารให้ประกอบธุรกิจบนพื้นฐานหลักการค้ากล่าวข้างต้น ได้มีการนำเสนอต่อสาธารณชนในรูปแบบต่างๆ โดยได้เริ่มนำเสนอต่อที่ประชุมของบรรดานักปราชญ์ในโลกมุสลิมนับตั้งแต่ปีค.ศ.1940² และได้มีการหารือกันถึงรูปแบบของธนาคารและวิธีการประกอบธุรกิจของธนาคาร นักปราชญ์ที่มีชื่อเสียงได้เสนอรูปแบบและการประกอบธุรกิจของธนาคารไม่มีดอกเบี้ยหลายรูปแบบ รูปแบบของการประกอบธุรกิจโดยแบ่งปันผลกำไรขาดทุนระหว่างกันก็เป็นรูปแบบหนึ่งที่ได้มีการเสนอขึ้นและได้เป็นที่ยอมรับและนำไปเป็นต้นแบบในการจัดตั้งธนาคารไม่มีดอกเบี้ยในประเทศต่างๆ อย่างแพร่หลาย ในบทนี้จะได้กล่าวถึงประวัติการจัดตั้งธนาคารไม่มีดอกเบี้ยและรูปแบบการประกอบธุรกิจของธนาคารที่เป็นที่ยอมรับว่าถูกต้องตามหลักกฎหมายอิสลาม

ประวัติการจัดตั้งธนาคารไม่มีดอกเบี้ย

การจัดตั้งธนาคารไม่มีดอกเบี้ยในประเทศที่ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม เกิดจากนักเศรษฐศาสตร์อิสลามและบรรดานักธุรกิจชาวมุสลิมที่ปรารถนาจะปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม ในระยะเริ่มแรกได้มีการนำแนวทางและข้อเสนอต่าง ๆ มาปฏิบัติ โดยการจัดตั้งเป็นกองทุนส่วนบุคคลขึ้น ธนาคารไม่มีดอกเบี้ยแห่งแรกได้จัดตั้งขึ้นที่เมืองมิดฆัมร์ (Mithamr) ในประเทศสาธารณรัฐอียิปต์โดย อะหมัด อัล นาการ์ ในปี ค.ศ. 1963 และได้ดำเนินการจนถึงปี ค.ศ. 1967³ นอกจากนี้ยังได้มีการจัดตั้งกองทุนส่วนบุคคลที่ดำเนินการตามหลักการของธนาคารไม่มีดอกเบี้ยอีกหลายกองทุนขึ้นในประเทศในตะวันออกกลางแต่ไม่ได้มีการแพร่หลายออกไป เมื่อมีการจัดตั้งกองทุนเพื่อการประกอบกิจการหัจญ์ (The Muslim Pilgrims' Saving Corporation) ขึ้นใน

² Chibli Mallat, *Islamic Law and Finance*, (London: Graham & Trotman, 1988), p. 91.

³ Muhamed Ariff, *Islamic Banking in Southeast Asia*, (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1988), p. 68.

ประเทศมาเลเซียในปี ค.ศ. 1963 กองทุนได้ประสบความสำเร็จและพัฒนาขึ้นเป็นธนาคารอิสลามแห่งประเทศสหพันธรัฐมาเลเซีย ในประเทศที่มีมุสลิมเป็นชนกลุ่มน้อย เช่น ประเทศฟิลิปปินส์ก็ได้มีการจัดตั้ง ธนาคารอามานะฮ์ ซึ่งเป็นธนาคารที่ไม่มีดอกเบี้ยขึ้นในปี ค.ศ. 1973 นอกจากนี้ในประเทศตะวันตกได้มีการจัดตั้งสถาบันการเงินที่ไม่มีดอกเบี้ยตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลามขึ้นครั้งแรกในประเทศอังกฤษในปีค.ศ. 1978 มีชื่อเรียกว่า Islamic Finance House ในขณะที่เดียวกันได้มีการร่วมมือกันในประเทศมุสลิมในการประชุมขององค์กรอิสลาม (Organization of Islamic Conference: OIC) ในปีค.ศ.1969 เพื่อจัดตั้งธนาคารที่ไม่มีดอกเบี้ยเพื่อประกอบกิจการระหว่างประเทศ นอกจากนั้นแล้ว ยังได้มีการร่วมมือกันจัดตั้งธนาคารอิสลามเพื่อการพัฒนา (Islamic Development Bank: IDB) ในปีค.ศ.1974 ซึ่งเป็นธนาคารระหว่างประเทศที่จัดตั้งขึ้นเพื่อการส่งเสริมและการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศสมาชิก ในปีค.ศ.1977 สมาคมธนาคารอิสลามระหว่างประเทศ (International Association of Islamic Bank) ได้ถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นองค์กรสำหรับประสานความร่วมมือกันระหว่างธนาคารอิสลามระหว่างประเทศ และเมื่อสิ้นปี ค.ศ. 1970 ได้มีการจัดตั้งธนาคารที่ไม่มีดอกเบี้ยขึ้นเป็นจำนวนถึง 20 แห่ง เช่น ธนาคารอิสลามแห่งคูโบกก่อตั้งในปีค.ศ. 1975 ธนาคารอิสลามไฟซาลแห่งประเทศชูดาน ก่อตั้งในปีค.ศ. 1977 บริษัทเงินทุนชูดาน ก่อตั้งเมื่อปี ค.ศ.1977⁴

ในทศวรรษที่ 1980 ได้มีการจัดตั้งธนาคารที่ไม่มีดอกเบี้ยเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งแต่ละธนาคารก็จะมีรูปแบบการประกอบธุรกิจของตัวเองแตกต่างกันตามแนวความคิดของแต่ละประเทศ ธนาคารอิสลามเพื่อการพัฒนา (IDB) และ สมาคมธนาคารอิสลามระหว่างประเทศได้เข้ามามีบทบาทในการประสานความร่วมมือพัฒนารูปแบบของการประกอบกิจการของธนาคารให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การพัฒนาครั้งสำคัญครั้งหนึ่งของธนาคารที่ไม่มีดอกเบี้ยคือการจัดตั้ง ดารุล อัล มาล อัล อิสลามิ (Darul al Mal al Islami : DMA) ในปีค.ศ. 1981 ซึ่งมีสาขาถึง 22 สาขา และการจัดตั้งธนาคารของกลุ่มอัล บารากา (Albaraka Group) ซึ่งมีสาขาของธนาคารถึง 9 สาขา ในปัจจุบันธนาคารซึ่งดำเนินธุรกิจโดยไม่มีดอกเบี้ยเป็นพื้นฐานและตั้งอยู่บนหลักคำสอนของศาสนาอิสลามมีมากกว่า 45 ประเทศทั่วโลก และต่อไปนี้ผู้เขียนขอยกตัวอย่างสถาบันการเงินที่ดำเนินการ โดยไม่คิดดอกเบี้ยในการประกอบธุรกิจและนำรูปแบบการลงทุนแบบแบ่งปันผลกำไรขาดทุนมาใช้ในการประกอบธุรกิจแทนการคิดดอกเบี้ย ทั้งนี้เพื่อที่จะแสดงให้เห็นว่ารูปแบบการประกอบธุรกิจของสถาบันการเงินที่ไม่มีดอกเบี้ยสามารถใช้ในประเทศต่างๆได้ทั่วโลก เช่น

ประเทศออสเตรเลีย บริษัทอิสลามเพื่อการลงทุน (Islamic Investment Company)
ในกรุงเมลเบิร์น

⁴ Ibid., p.69.

ประเทศบาฮามาส	<p>ดาร์อัล มาล อัล อิสลามีย์ (Dar al Mal al Islami) บริษัทอิสลามเพื่อการลงทุน (Islamic Investment Company) ธนาคารอิสลามและทรัสต์มาร์ชา ไฟซาล แห่งบาฮามาสจำกัด (Masar Fisal Islamic Bank & Trust, Bahamas Ltd.) ในเมืองนาสซา</p>
ประเทศบาห์เรน	<p>ธนาคารอิสลามเพื่อการลงทุนอัลบารากา (Albaraka Islamic Investment Bank) ธนาคารอิสลามแห่งบาห์เรน (Bahrain Islamic Bank) บริษัทอิสลามเพื่อการลงทุน (Islamic Investment Company) ในกรุงมานามา บริษัทอิสลามเพื่อการลงทุนแห่งอ่าวเปอร์เซีย (Islamic Investment Company of the Gulf) และ บริษัทมัสรอฟ ไฟซาล อิสลามีย์ ในเมืองบาห์เรน</p>
ประเทศบังกลาเทศ	<p>ธนาคารอิสลามแห่งบังกลาเทศจำกัด (Islamic Bank of Bangladesh Ltd.) ในเมืองดักกัฮ</p>
ประเทศเดนมาร์ก	<p>ธนาคารอิสลามระหว่างประเทศแห่งเดนมาร์ก (Islamic Bank International of Denmark)</p>
ประเทศอียิปต์	<p>บริษัทอัลบารากาแห่งลุ่มแม่น้ำไนล์ (Albaraka Nile Valley Company) ธนาคารอาหรับเพื่อการลงทุน (Arab Investment Bank: Islamic Bank Operation) ธนาคารอิสลามไฟซาลแห่งอียิปต์ (Faisal Islamic Bank of Egypt) บริษัทเพื่อการลงทุนทั่วไป (General Investment Company) ธนาคารอิสลามเพื่อการลงทุนและพัฒนาระหว่างประเทศ (Islamic International Bank for Investment and Development) บริษัทเพื่อการลงทุนและการพัฒนา (Islamic Investment and Development Company) ธนาคารเพื่อสังคมนัสเซอร์ (Nasir Social Bank) ในกรุงไคโร</p>
ประเทศกินี	<p>บริษัทอิสลามเพื่อการลงทุนแห่งกินี (Islamic Investment Company of Guinea)และบริษัท มัสราฟ ไฟซาล อัลอิสลามีย์ แห่งกินี (Masraf Fisal al Islami of Guinea) ในเมืองโคแนกรี</p>
ประเทศอินเดีย	<p>สหกรณ์ท้องถิ่นเพื่อสังคมไบตุล นาสร์ (Baitul Nasr Urban Cooperative Society) ในเมืองบอมเบย์</p>

ประเทศจอร์แดน	บริษัทอิสลามเพื่อการลงทุน (Islamic Investment House Company Ltd.) บริษัทเงินทุนแห่งจอร์แดน (Jordan Finance House) ธนาคารอิสลามแห่งจอร์แดนเพื่อการเงินและการลงทุน (Jordan Islamic Bank for Finance and Investment) ในกรุงอัมมาน
ประเทศคูเวต	บริษัทแลกเปลี่ยนเงินตราระหว่างประเทศอัล ดักฆิม (AL Tukhaim International Exchange Company) และบริษัทเงินทุนคูเวต (Kuwait Finance House) ในเมืองซาฟิต
ประเทศไลบีเรีย	ธนาคารอิสลามแอฟริกัน-อาราเบีย (African Arabian Islamic Bank) ในเมืองมอนโรเวีย
ประเทศลิทเทินสไตน์	บริษัทเพื่อการลงทุนอินโก อาหรับ และบริษัทธนาคารระบบอิสลาม จำกัด (Islamic Banking System S.A.) ในเมืองวาควูช
ประเทศลักเซมเบิร์ก	บริษัทเงินทุนอิสลามยูนิเวอร์แซล โฮลดิ้ง (Islamic Finance House Universal Holding S.A.)
ประเทศสหพันธรัฐมาเลเซีย	บริษัท ธนาคารอิสลามมาเลเซีย จำกัด (Bank Islam Malaysia Berhad) และกองทุนและการจัดการกิจการหัจญ์ Pilgrims' Management and Fund Board) ในกรุงกัวลา ลุมปูร์
ประเทศไนเจอร์	ธนาคารอิสลามแห่งไฟซาลแห่งไนเจอร์ (Fisal Islamic Bank of Niger) ในเมืองไนอมี
ประเทศฟิลิปปินส์	ธนาคารอามานะฮ์แห่งฟิลิปปินส์ (The Filipino Amanah Bank) ในเมืองซัมบวงา
ประเทศกาตาร์	ธนาคารอิสลามแห่งกาตาร์ (Qatar Islamic Bank) และบริษัทอิสลามเพื่อการลงทุนและแลกเปลี่ยนเงินตรา (Islamic Exchange and Investment Company) ในเมืองโดฮา
ประเทศซาอุดี-อาราเบีย	บริษัทอัลบารากาเพื่อการลงทุนและการพัฒนา (Albaraka Investment and Development Company) และ ธนาคารอิสลามเพื่อการพัฒนา (Islamic Development Bank) ในเมืองเจดดาห์

ประเทศเซเนกัล	ธนาคารอิสลามไฟซาลแห่งเซเนกัล (Fisal Islamic Bank of Senegal) และบริษัทอิสลามเพื่อการลงทุนแห่งเซเนกัล (Islamic Investment Company of Senegal) ในเมืองดาการ์
ประเทศแอฟริกาใต้	บริษัท จูามี จำกัด (Jaame Ltd.) ในเมืองเคอบัน
ประเทศซูดาน	ธนาคารอัลบารากา อัลซูดานี (Bank al Bakara al Sudani) ธนาคารอิสลามไฟซาลแห่งซูดาน(Fisal Islamic Bank of Sudan) ธนาคารอิสลามแห่งซูดานตะวันตก (Islamic Bank of Western Sudan)
ประเทศสวิสเซอร์แลนด์	คาร์ลุ อัด มาล อัด อิสลามี (Darul al Mal al Islami) บริษัทอิสลามเพื่อการลงทุน (Islamic Investment Company) บริษัทการลงทุนตามซารีอะฮ์ (Sharia' Investment Services , PIG) ในเมืองเจนีวา
ประเทศตูนิเซีย	ธนาคารอัล เทมวิล อัด ซาอูดี อัลตูนีซี (Bank al Tamwil al Saudi al Tunisi)
ประเทศตุรกี	บริษัทเงินทุนอัลบารากา ตุรกีส (Albaraka Turkis House) และบริษัทเงินทุนไฟซาล (Fisal Finance Institution) ในเมืองอิสตันบูล
ประเทศสหรัฐอเมริกา- เอเมเรต	ธนาคารอิสลามแห่งคูไบ (Dubai Islamic Bank) ในเมืองคูไบ และบริษัทอิสลามเพื่อการลงทุนจำกัด (Islamic Investment Company Ltd.) ในเมืองชาร์ญะฮ์
ประเทศสหราชอาณาจักร	บริษัทระหว่างประเทศอัลบารากา(Albaraka International Ltd.) บริษัทอัลราจีส์ เพื่อการลงทุนแบบอิสลาม จำกัด และบริษัทเงินทุนอิสลาม จำกัด (มหาชน)

ตัวอย่างของสถาบันการเงิน ที่ดำเนินการโดยไม่คิดดอกเบี้ยตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลามดังกล่าวข้างต้น ได้มีการจัดตั้งขึ้นทั้งในรูปของบริษัทจำกัด บริษัทเงินทุน บริษัทมหาชนและจัดตั้งขึ้นเป็นธนาคาร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางการลงทุนและกฎหมายของแต่ละประเทศ และเพื่อที่จะทำความเข้าใจเกี่ยวกับปัจจัยและวิธีการจัดตั้งธนาคาร ไม่มีดอกเบี้ยในประเทศต่างๆ ผู้เขียนขอยกตัวอย่างการจัดตั้งธนาคาร ในบางประเทศเพื่อทำความเข้าใจกับรูปแบบที่แตกต่างกันของธนาคาร ไม่มี

ดอกเบี้ยเพื่อที่จะได้เป็นตัวอย่างในการจัดตั้งธนาคาร ไม่มีดอกเบี้ยตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลามในแห่งอื่นๆต่อไปดังนี้

1. ธนาคาร ไม่มีดอกเบี้ยในประเทศสาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่าน

เดิมอิหร่านเป็นประเทศที่ปกครองโดยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช เมื่ออิหร่านได้มีการปฏิวัติล้มล้างระบบการปกครองดังกล่าว และใช้ระบบการปกครองแบบสาธารณรัฐอิสลามมาใช้ในการปกครองประเทศในปี ค.ศ. 1979 อิหร่านได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่และในรัฐธรรมนูญของสาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่านฉบับดังกล่าว มาตรา 43 ได้ระบุนำห้ามการคิดดอกเบี้ยในกิจการของธนาคาร ดังนั้น จึงได้มีการริเริ่มนำระบบธนาคาร ไม่มีดอกเบี้ยตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลามมาใช้ โดยในปี ค.ศ. 1981 ธนาคารกลางของอิหร่าน คือธนาคารมาร์กาซี (Markazi Bank) ได้ออกคำสั่งยกเลิกการคิดดอกเบี้ยของธนาคารพาณิชย์ทั้งหมด และให้ธนาคารใช้วิธีการคิดค่าบริการในอัตราร้อยละ 4 เป็นอัตราร้อยละสูงสุดและผลตอบแทนกำไรในอัตราร้อยละ 4-8 เป็นอย่างต่ำแทน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเภทของธุรกิจ ดอกเบี้ยจากการรับฝากเงินก็ได้เปลี่ยนเป็นค่าประกันกำไรขั้นต่ำ การปรับเปลี่ยนวิธีการคิดค่าตอบแทนของธนาคารดังกล่าวเป็นการปูทางไปสู่การบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการประกอบธุรกิจของธนาคาร ไม่มีดอกเบี้ยตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม ซึ่งได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อดำเนินการร่างกฎหมายขึ้นคณะหนึ่งประกอบด้วย นักการธนาคาร นักวิชาการ นักธุรกิจ และผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา กฎหมายดังกล่าวได้ผ่านการพิจารณาของสภาและประกาศใช้บังคับเป็นกฎหมายเมื่อเดือนกันยายน ค.ศ. 1983 เรียกว่ากฎหมายเกี่ยวกับธนาคาร ไม่มีดอกเบี้ย (The Law for Usury-Free Banking)⁵ ผลของกฎหมายดังกล่าวทำให้บรรดาธนาคารทั้งหลายในประเทศสาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่านจะต้องจัดระบบเงินฝากให้เป็นไปตามหลักกฎหมายอิสลามภายในหนึ่งปี และจัดให้การประกอบกิจการของธนาคารทั้งหมดเป็นไปตามหลักกฎหมายอิสลามภายใน 3 ปีนับแต่วันที่ประกาศกฎหมาย ผลของกฎหมายดังกล่าวทำให้ธนาคารต่างประเทศต้องถูกห้ามประกอบธุรกิจในสาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่าน แต่ธนาคารดังกล่าวได้รับอนุญาตให้จัดตั้งขึ้นในรูปแบบของสำนักงานผู้แทนและสำนักงานผู้แทนดังกล่าวสามารถประกอบธุรกิจได้เพียงการให้คำปรึกษาแก่ลูกค้าชาวอิหร่าน (ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้นำเข้าและนายธนาคาร) รวมทั้งการให้คำปรึกษาแก่ธนาคารแม่เท่านั้น กฎหมายดังกล่าวได้กำหนดรายละเอียดและวิธีการประกอบธุรกิจของธนาคารไว้ตลอดจนการควบคุมการใช้ทรัพย์สินของธนาคาร อย่างไรก็ตามเนื่องจากเศรษฐกิจของประเทศสาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่านได้ตกลงจากการที่ทรัพย์สินของประเทศที่อยู่ในต่างประเทศได้ถูกยึดหน่วงไว้นับแต่กลางปี ค.ศ.1980 ทำ

⁵ Zubair Iqbal and Abbas Mirakhor, "Islamic Banking" Occasional Paper no.49,

ให้การดำเนินการของธนาคารไม่มีดอกเบี้ยในประเทศสาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่านไม่เคีบโคเท่าที่ควร

2. ธนาคารไม่มีดอกเบี้ยในประเทศสาธารณรัฐอิสลามแห่งปากีสถาน⁶

การปรับรูปแบบการประกอบธุรกิจทางการเงินให้เป็นไปตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลามได้เริ่มขึ้นในประเทศสาธารณรัฐอิสลามแห่งปากีสถานเมื่อปี ค.ศ. 1979-1980 เมื่อรัฐบาลได้จัดตั้งคณะกรรมการอุดมการณ์อิสลาม (Council of Islam Ideology) หรือ CII ขึ้นเพื่อทำการศึกษาเรื่องดังกล่าว และหลังจากที่ได้สรุปผลการศึกษาเรื่องดังกล่าวแล้ว ประธานาธิบดีก็ได้ออกประกาศให้มีการขจัดดอกเบี้ยออกจากระบบเศรษฐกิจของปากีสถานภายใน 3 ปี สถาบันการเงินต่างๆ ได้ขานรับนโยบายดังกล่าวทันทีโดย The House Building Corporation ได้ออกระเบียบการแบ่งเช่า (Rent-Sharing) แทนการให้กู้ยืมเงินเพื่อการซื้อที่อยู่อาศัย วิธีการแบ่งเช่านี้ ธนาคารจะให้สินเชื่อเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยโดยให้ลูกค้าจ่ายเป็นค่าเช่าเป็นระยะเวลาสูงสุด 15 ปี แทนการจ่ายเป็นดอกเบี้ยแก่สถาบันการเงิน โดยที่ลูกค้าไม่จำเป็นต้องจ่ายค่าเช่าในระหว่างการก่อสร้าง . นอกจากนั้นแล้ว National Investment Trust ได้เปลี่ยนแปลงวิธีการดำเนินธุรกิจโดยยกเลิกการลงทุนในหลักทรัพย์ที่จ่ายค่าตอบแทนตายตัว (Fixed-rate-of-return-securities) และสถาบันการเงินต่างๆ ของประเทศได้เปลี่ยนแปลงวิธีการดำเนินธุรกิจเป็นแบบการแบ่งปันผลกำไรขาดทุนแทนการคิดดอกเบี้ย และเมื่อรัฐได้อนุญาตให้มีการจัดตั้งการบริการทางการเงินที่ไม่มีการคิดดอกเบี้ยขึ้นในสถาบันการเงินทั่วไป และมีผลบังคับในวันที่ 1 เดือนมกราคม ปีค.ศ. 1981 ธนาคารภายในประเทศของสาธารณรัฐอิสลามแห่งปากีสถานจะต้องเปลี่ยนระบบการประกอบธุรกิจโดยปลอดดอกเบี้ยให้ได้ภายใน 1 ปี ซึ่งธนาคารต่าง ๆ ก็ได้ให้ความร่วมมือ โดยได้ประกอบธุรกิจบนหลักการของการแบ่งปันผลกำไรขาดทุนซึ่งเป็นหลักการของธนาคารไม่มีดอกเบี้ยภายในระยะเวลา 3 ปี ต่อมารูปแบบการประกอบธุรกิจของธนาคารภายใต้หลักการดังกล่าวได้ขยายตัวเคีบโคขึ้นเป็นลำดับ รวมทั้งรูปแบบในการประกอบธุรกิจก็ได้เพิ่มมากขึ้น เช่น การจัดตั้งการค้าพืชผลล่วงหน้าโดยรัฐบาล การลงทุนในหลักทรัพย์ต่างๆ และการเช่าซื้อ ในปี ค.ศ. 1985 ได้มีการริเริ่มการจัดตั้งธนาคารไม่มีดอกเบี้ยตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลามขึ้นอย่างเต็มรูปแบบในการดำเนินการดังกล่าวได้มีการปรับเปลี่ยนอย่างเป็นขั้นเป็นตอนโดยในเบื้องต้นได้กำหนดให้ธนาคารของรัฐที่มีอยู่และสถาบันทางการเงินที่เป็นบริษัทเอกชนที่จัดตั้งขึ้นมาใหม่จะต้องดำเนินการบนพื้นฐานของการไม่คิดดอกเบี้ยเท่านั้น อย่างไรก็ตามรัฐก็ได้ผ่อนปรนให้มีระยะเวลาปรับตัว โดยใน 6 เดือนแรกยังคงอนุญาตให้มีการคิดดอกเบี้ยในการประกอบธุรกิจอยู่สำหรับกิจการบางอย่าง และการทำธุรกรรมทางการเงินกับรัฐก็ยังคงอยู่บนพื้นฐานของการคิดดอกเบี้ย การฝากเงินที่กระทำขึ้นนับแต่

⁶ Ibid., p. 14.

วันดังกล่าวจะไม่ได้รับผลตอบแทนเป็นดอกเบี้ย แต่จะได้รับผลตอบแทนตามผลกำไรขาดทุน ทั้งนี้ ในส่วนของเงินตราต่างประเทศจะไม่อยู่ภายใต้กฎระเบียบดังกล่าว

3. ธนาคารไม่มีดอกเบี้ยในประเทศสหพันธรัฐมาเลเซีย

ประเทศมาเลเซียได้ริเริ่มดำเนินการเกี่ยวกับสถาบันทางการเงินที่ไม่มีระบบดอกเบี้ยและนำไปสู่การจัดตั้งธนาคารไม่มีดอกเบี้ยตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม โดยเริ่มจากการจัดตั้งกองทุนเพื่อการประกอบกิจการหัจญ์ (Pilgrims' Management and Fund Board :PMBF) เนื่องจากตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม ชาวมุสลิมจะต้องเดินทางไปประกอบพิธีหัจญ์ครั้งหนึ่งในชีวิต เมื่อมีความสามารถทั้งทางค่านทุนทรัพย์และทางค่านร่างกาย กองทุนดังกล่าวได้มีการจัดตั้งขึ้นโดยกฎหมายเมื่อปีค.ศ. 1969⁷ โดยการรวมเอาเงินทุนจากสหกรณ์ออมทรัพย์เพื่อกิจการหัจญ์ของมุสลิมมาเลเซีย (The Malayan Muslim Pilgrims Saving Corporation) และองค์การเพื่อกิจการหัจญ์ของรัฐบาลเข้าด้วยกันเพื่อให้การบริหารกิจการหัจญ์ของมุสลิมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จากการรวมกันของสององค์กรดังกล่าวทำให้ผู้บริหารกองทุนมีหน้าที่รวบรวมเงินออมจากผู้มีความประสงค์จะเดินทางไปประกอบพิธีหัจญ์และบริหารเงินกองทุนดังกล่าวเพื่อนำไปเป็นค่าใช้จ่ายของสมาชิกกองทุนในการเดินทางและค่าใช้จ่ายทั่วไปในการประกอบพิธีหัจญ์ การออมทรัพย์กับกองทุนทำให้การปฏิบัติศาสนกิจดังกล่าวมีความสะดวกขึ้น กองทุนจึงมีสมาชิกเพิ่มขึ้นและมีผลให้เงินกองทุนเติบโตขึ้นตามไปด้วยอย่างมาก ในอัตราเฉลี่ยร้อยละ 28.6 ต่อปี จากความสำเร็จของกองทุนดังกล่าวทำให้รัฐบาลมีความคิดที่จะจัดตั้งธนาคารไม่มีดอกเบี้ยขึ้น โดยรัฐบาลได้อนุญาตให้กองทุนเพื่อกิจการหัจญ์จัดตั้งธนาคารอิสลามเพื่อการบริหารเงินออมในกองทุนดังกล่าวในปีค.ศ. 1980 ในระหว่างช่วงเวลานั้น ได้มีการสัมมนาเพื่อหาแนวทางในการประกอบธุรกิจของธนาคารอิสลามที่กองทุนเพื่อกิจการหัจญ์ดำเนินการอยู่ ในการสัมมนาในหัวข้อระดับประเทศเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาอิสลาม ซึ่งจัดขึ้นโดยมหาวิทยาลัยกาบังฮัน ประเทศมาเลเซียในเดือนมีนาคม ปี ค.ศ.1981 ที่ประชุมได้มีมติให้จัดตั้งธนาคารอิสลามขึ้น และให้ธนาคารอิสลามที่จัดตั้งขึ้นดังกล่าวอยู่ภายใต้การจัดการของกองทุนเพื่อกิจการหัจญ์ เมื่อกิจการดำเนินไประยะหนึ่งแล้วหลายฝ่ายเห็นว่าควรให้ธนาคารไม่มีดอกเบี้ยดำเนินการโดยอิสระ ซึ่งรัฐบาลก็เห็นด้วยกับแนวความคิดดังกล่าวนี้จึงได้จัดตั้งคณะกรรมการขึ้น 3 คณะเพื่อทำการศึกษานโยบายในการจัดตั้งธนาคารไม่มีดอกเบี้ยตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลามขึ้นในประเทศมาเลเซีย คณะกรรมการดังกล่าวนี้ประกอบด้วยคณะกรรมการด้านศาสนา คณะกรรมการด้านกฎหมายและคณะกรรมการด้านการบริหารกิจการของธนาคาร เมื่อคณะกรรมการได้กำหนดโครงสร้างของธนาคารอิสลามแห่งมาเลเซียแล้วเสร็จและนำเสนอต่อรัฐบาล รัฐบาลมาเลเซียก็ได้จัดตั้งธนาคารไม่มีดอกเบี้ยขึ้นโดยใช้ชื่อ

⁷ Mohamed Ariff, *Islamic Banking in Southeast Asia*, p. 67-102.

ว่า บริษัท ธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทยมาเลเซีย จำกัด (The Bank Islam Malaysia Berhad : BIMB) ในปี ค.ศ. 1983 และได้มีการตรากฎหมายขึ้นเป็นพระราชบัญญัติธนาคารอิสลาม 1983 (Islamic Banking Act) ขึ้นไว้บังคับกับธนาคาร⁸ ธนาคารอิสลามแห่งมาเลเซียได้จัดตั้งขึ้นเป็นบริษัทจำกัดภายใต้พระราชบัญญัติว่าด้วยบริษัท (Company Act 1965) และเพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของการจัดตั้งธนาคาร ในหนังสือบริคณห์สนธิของบริษัทได้กำหนดไว้ว่า “ธุรกิจทั้งหมดของบริษัทจะต้องดำเนินการตามหลักคำสอนในศาสนาอิสลาม” และวัตถุประสงค์หลักของธนาคารคือการดำเนินธุรกิจธนาคารอิสลามในทุกประเภทและทุกสาขา การดำเนินธุรกิจของธนาคารจะไม่เกี่ยวข้องกับกิจการที่ขัดต่อหลักคำสอนของศาสนาอิสลามในทุกกรณี ธนาคารอิสลามแห่งมาเลเซียมีทุนจดทะเบียนเริ่มแรก 500 ล้านริงกิต โดยมีสัดส่วนการถือหุ้นที่สำคัญคือ⁹

	ล้านริงกิต
รัฐบาลมาเลเซีย	30
กองทุนเพื่อกิจการหัจญ์	10
องค์กรสงเคราะห์มุสลิมแห่งมาเลเซีย	5
สภาศาสนาแห่งรัฐ	20
ผู้แทนศาสนาแห่งรัฐ	3
ผู้แทนสหพันธรัฐ	12

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติธนาคารอิสลามที่แตกต่างกับพระราชบัญญัติธนาคารทั่วไปคือ ธนาคารทั่วไปใช้กลไกของคอกเบี้ยในการดำเนินธุรกิจแต่ธนาคารอิสลามได้ห้ามการคิดคอกเบี้ยในการประกอบธุรกิจ และได้เพิ่มเติมหลักเกณฑ์ในการจัดตั้งองค์กรทางศาสนาขึ้นเพื่อควบคุมการดำเนินธุรกิจของธนาคารนอกเหนือจากการควบคุมโดยธนาคารกลางเช่นเดียวกับธนาคารพาณิชย์ทั่วไป อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติธนาคารอิสลามที่ตราขึ้นใหม่มีผลกระทบต่อธนาคารที่มีอยู่เดิมตามพระราชบัญญัติธนาคาร (Banking Act 1973) น้อยมาก ธนาคารเหล่านั้นก็ยังคงสามารถที่จะดำเนินธุรกิจของคนบนพื้นฐานการคิดคอกเบี้ยได้ต่อไป ถึงแม้ว่าธนาคารอิสลามในประเทศมาเลเซียจะต้องดำเนินธุรกิจแข่งขันกับธนาคารพาณิชย์ทั่วไป แต่การดำเนินกิจการของธนาคารก็ประสบความสำเร็จอย่างมากจนสามารถขยายสาขาของธนาคารออกไปในรัฐต่าง ๆ ของมาเลเซีย ธนาคารไม่มีคอกเบี้ยของมาเลเซียถือเป็นตัวอย่างในการดำเนินธุรกิจของธนาคาร ไม่มีคอกเบี้ยในประเทศอื่นเนื่องจากเป็นธนาคารที่สามารถแข่งขันกับธนาคารพาณิชย์ทั่วไปได้

⁸ Chibi Mallat, *Islamic Law and Finance*, p. 58-59.

⁹ Mohamed Ariff, *Islamic Banking in Southeast Asia*, p. 72.

4. ธนาคารไม่มีดอกเบี้ยในประเทศฟิลิปปินส์¹⁰

ประเทศฟิลิปปินส์เป็นประเทศที่มีชาวมุสลิมเป็นชนกลุ่มน้อยของประเทศ ซึ่งแตกต่างกับประเทศที่กล่าวมาแล้วข้างต้นที่ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศเป็นชาวมุสลิม ประชากรมุสลิมส่วนใหญ่ของฟิลิปปินส์ตั้งถิ่นฐานอยู่บนเกาะมินดาเนาซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของประเทศ รัฐบาลฟิลิปปินส์ได้ตรากฎหมายแบ่งแยกธนาคารทั่วไปออกเป็น 5 ประเภทคือ (1) ธนาคารพาณิชย์ (2) ธนาคารออมสิน (Thrift Bank) (3) ธนาคารท้องถิ่น (4) สาขาของธนาคารพาณิชย์ (Expanded Commercial Bank) และ (5) ธนาคารรูปแบบพิเศษ กฎหมายของประเทศฟิลิปปินส์ได้กำหนดให้ธนาคารรูปแบบพิเศษไม่ต้องอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายว่าด้วยธนาคารแต่จะอยู่ภายใต้การดูแลของธนาคารกลางตามพระราชบัญญัติธนาคารกลาง ธนาคารอามานะฮ์แห่งฟิลิปปินส์ (The Philippine Amanah Bank:PAB)เป็นธนาคารอิสลามที่ได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อปีค.ศ.1973 ตามประกาศของประธานาธิบดีฉบับที่ 264 เพื่อให้ให้บริการในพื้นที่ที่มีมุสลิมอาศัยอยู่จำนวนมากในเขตเมืองซัมโบงา มินดาเนาและเมืองปาราวัน นอกจากนี้ยังมีสาขาของธนาคารดังกล่าวในเมืองคาากายัน เดอ โอโร เมืองโจโร เมืองมากาตี เมืองโกตาบาโต เมืองคาเวา เมืองเจนเนอรอล ซานโตส เมืองอิรีเกน เมืองมาลาวิ ธนาคารได้จัดตั้งขึ้นในรูปแบบของบริษัทจำกัด โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการให้สินเชื่อในการพาณิชย์ การพัฒนาและเป็นเครื่องมือในการออมเงินของประชาชน นอกจากการจัดตั้งธนาคารจะมีวัตถุประสงค์ตามที่จดทะเบียนไว้แล้ว การจัดตั้งธนาคารดังกล่าวยังมีเหตุผลทางการเมืองอีกประการหนึ่งคือการที่รัฐบาลให้ความสนใจแก่ชนกลุ่มน้อยชาวมุสลิมเพื่อต่อต้านกบฏแบ่งแยกดินแดน ธนาคารมีทุนจดทะเบียนเริ่มแรกจำนวน 100 ล้านเปโซ โดยแบ่งผู้ถือหุ้นออกเป็น 4 กลุ่มด้วยกัน คือกลุ่มที่หนึ่งและกลุ่มที่สอง ซึ่งเป็นผู้ถือหุ้นกลุ่มใหญ่ของธนาคาร ได้แก่สถาบันการเงินของรัฐคือ รัฐบาลถือหุ้นจำนวน 30 ล้านเปโซ และสถาบันการเงินของรัฐซึ่งประกอบด้วยระบบการประกันภัยของรัฐ(The Government Service Insurance System :GSIS) ธนาคารระหว่างประเทศฟิลิปปินส์ (Philippine National Bank :PNB) ระบบประกันสังคม (Social Security System:SSS) และธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งฟิลิปปินส์(The Development Bank of the Philippine :DBP) เข้าถือหุ้นจำนวนรายละเอียด 5 ล้านเปโซ การถือหุ้นของรัฐบาลและสถาบันการเงินของรัฐดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ที่จะขายหุ้นให้แก่ประชาชนชาวฟิลิปปินส์ที่ให้บริการของธนาคารนั้นต่อไป กลุ่มที่สามได้แก่ประชาชนฟิลิปปินส์ทั่วไปทั้งที่เป็นประชาชนและองค์กร และกลุ่มที่สี่ได้แก่ธนาคารหรือสถาบันการเงินของต่างประเทศ ผู้ว่าธนาคารจะเป็นผู้ควบคุมการดำเนินงานของธนาคาร โดยออกกฎระเบียบเพื่อควบคุมการปฏิบัติงานของธนาคารเกี่ยวกับการให้สินเชื่อประเภทต่างๆ นอกจากการให้บริการดังกล่าวแล้วธนาคารยังได้ว่าจ้างชาวมุสลิมเข้า

¹⁰ Ibid., p. 104-105.

ทำงานในธนาคารอีกด้วย ในปี ค.ศ.1986 ธนาคารอามานะฮ์แห่งฟิลิปปินส์มีพนักงาน 213 คนในจำนวนนี้มีชาวมุสลิมเป็นพนักงานอยู่จำนวน 120 คน

การดำเนินงานของธนาคารอามานะฮ์แห่งฟิลิปปินส์เป็นไปอย่างแข็งแกร่งเนื่องจากแนวทางในการประกอบธุรกิจตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลามยังไม่ชัดเจนจึงทำให้มีผู้ให้บริการธนาคารน้อยซึ่งมีผลทำให้ธนาคารขาดเงินทุนในการประกอบธุรกิจ

5. ธนาคารอิสลามเพื่อการพัฒนา (Islamic Development Bank: I.D.B)¹¹

ธนาคารอิสลามเพื่อการพัฒนา เป็นธนาคารไม่มีดอกเบี้ยที่แตกต่างกับบรรดาธนาคารที่ได้กล่าวมาแล้วเนื่องจากธนาคารอิสลามเพื่อการพัฒนาเป็นธนาคารที่ดำเนินธุรกิจระหว่างประเทศ จัดตั้งขึ้นตามประกาศเจตนารมณ์ของที่ประชุมรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังของประเทศมุสลิมที่ประชุมกัน ณ เมืองเจดดาห์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย เมื่อเดือนธันวาคม ปีค.ศ. 1973 และธนาคารได้เปิดดำเนินการเมื่อเดือนตุลาคม ปีค.ศ. 1975 วัตถุประสงค์หลักในการจัดตั้งธนาคารก็เพื่อให้การสนับสนุนและช่วยเหลือประเทศสมาชิก ดังต่อไปนี้

- เข้าร่วมลงทุนสนับสนุนทางการเงินในโครงการต่าง ๆ
- ให้กู้ยืมเงินแก่สถาบันและโครงการเกี่ยวกับการผลิต
- ให้ความช่วยเหลือทางการเงินในรูปแบบต่างๆ เพื่อส่งเสริมความ

เติบโตทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางสังคม

- ให้ความช่วยเหลือทางด้านการค้าในระหว่างประเทศสมาชิกและ

ในการผลิตพืชผลทางการเกษตร

- ให้ความช่วยเหลือทางเทคนิคเพื่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการฝึกอบรมบุคลากร การวิจัย การธนาคารและกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับกฎหมายอิสลาม

นอกจากนี้ธนาคารอาจรับฝากเงินหรือระดมทุนจากประเทศสมาชิกเพื่อกิจการใดเป็นการเฉพาะ รวมทั้งการช่วยเหลือแก่ประเทศที่ไม่ใช่ประเทศมุสลิมที่เป็นสมาชิกอีกด้วย ประเทศสมาชิกของธนาคารอิสลามเพื่อพัฒนามีอยู่จำนวน 44 ประเทศ โดยประเทศสมาชิกจะต้องเป็นสมาชิกขององค์กรที่ประชุมอิสลาม (Organization of Islamic Conference) และจะต้องยอมรับหลักการและเงื่อนไขที่กำหนดขึ้นโดยคณะกรรมการของผู้ว่าการ ธนาคารอิสลามเพื่อการพัฒนาได้

ดำเนินกิจการให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ประเทศสมาชิกไม่ว่าโดยการให้กู้ยืมโดยไม่คิดดอกเบี้ย

¹¹ Muhammad Abdul-Rauf, "The Islamic Doctrine of Economics and Contemporary Economic Thought", Paper presented at 1st Annual Summer Institute, Virginia, United State of America, (9-15 July 1978): 16.

การทำลิสซิ่งเพื่อสนับสนุนให้ประเทศสมาชิกมีเครื่องจักรกลเครื่องมือในการพัฒนาประเทศ การให้สินเชื่อเพื่อการค้าระหว่างประเทศ การให้ความช่วยเหลือทางด้านเทคนิคในโครงการต่างประเทศของสมาชิกเพื่อการพัฒนาประเทศ รวมทั้งการให้กู้ยืมเพื่อการศึกษาแก่มุสลิมทั้งที่อยู่ในประเทศสมาชิก และในประเทศที่มีประชากรมุสลิมเป็นชนกลุ่มน้อย โดยธนาคารจะมีรายได้จากค่าธรรมเนียมในการให้บริการทางการเงินดังกล่าว¹²

6. คารูล อัล มาล อัล อิสลามีย์ (Darul al Mal al Islami :D.M.I.)¹³

คารูล อัล มาล อัล อิสลามีย์ ได้ก่อตั้งขึ้นตามข้อตกลงของผู้ร่วมลงทุนตามกฎหมายของประเทศบาฮามาส ข้อตกลงดังกล่าวกำหนดให้ทรัพย์สินอยู่ภายใต้การจัดการของคารูล อัล มาล อัล อิสลามีย์ เอส เอ เจนีวา ซึ่งเป็นผู้ปกครองทรัสต์ โดยมีเงินทุนเริ่มแรกจำนวน 307,622,906 เหรียญสหรัฐอเมริกา องค์กรดังกล่าวนับเป็นบริษัทเงินทุนตามหลักการอิสลามที่ใหญ่ที่สุดและเป็นบริษัทระหว่างประเทศที่มีเครือข่ายกว้างขวางที่สุดที่ประกอบกิจการทางการเงิน การประกันภัยและการลงทุน บริษัทเงินทุนดังกล่าวให้บริการต่อประชาชนที่เป็นมุสลิมและที่ไม่ใช่มุสลิม โดยพิจารณาถึงกิจการของผู้ใช้บริการว่าจะต้องไม่ขัดกับหลักกฎหมายอิสลาม การประกอบธุรกิจของบริษัทครอบคลุมถึง การทำปศุสัตว์ ห้างสรรพสินค้าและโครงการก่อสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐาน

จากที่ได้กล่าวถึงการจัดตั้งธนาคารและสถาบันการเงินข้างต้นทำให้เห็นว่าธนาคารไม่มีดอกเบี้ย อาจจัดตั้งขึ้นหลายรูปแบบแล้วแต่แบบใดจะเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม และกฎหมายของแต่ละประเทศ และจากประวัติศาสตร์การจัดตั้งธนาคารไม่มีดอกเบี้ยดังกล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าธนาคารไม่มีดอกเบี้ยได้ขยายตัวเพิ่มมากขึ้นไม่ว่าโดยการเปิดสาขาเพิ่มเติมหรือการจัดตั้งขึ้นมาใหม่ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารูปแบบการดำเนินธุรกิจของธนาคารไม่มีดอกเบี้ยกำลังเป็นที่ยอมรับในหมู่ชาวมุสลิมเนื่องจากได้แสดงให้เห็นแล้วว่า การประกอบธุรกิจในรูปแบบของธนาคารไม่มีดอกเบี้ยสามารถแข่งขันกับธนาคารทั่วไปได้เป็นอย่างดี ความตื่นตัวของสังคมมุสลิมถือว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญอย่างหนึ่งในการสนับสนุนธนาคารไม่มีดอกเบี้ย เนื่องจากหากชาวมุสลิมมีความเชื่อมั่นและใช้บริการของธนาคารไม่มีดอกเบี้ยแล้ว จะทำให้ธนาคารมีแรงสนับสนุนในการดำเนินการต่อไปได้อย่างมั่นคง อย่างไรก็ตาม การจัดตั้งธนาคารไม่มีดอกเบี้ยก็ไม่จำเป็นต้องอาศัยแรงสนับสนุนจากชาวมุสลิมแต่เพียงอย่างเดียว เนื่องจากการประกอบธุรกิจของธนาคารที่จัดตั้งขึ้นในประเทศที่มีชาวมุสลิมเป็นชนกลุ่มน้อยของประเทศก็สามารถที่แข่งขันกับระบบการธนาคารพาณิชย์โดยทั่วไปได้เช่นเดียวกัน

¹² Muhammad Abdul Mannan, *Islamic Economics: Theory and Practice*, (London: Hodder and Stoughton, 1986), p. 189.

¹³ *Ibid.*, p. 206-208.

แม้ว่าธนาคาร ไม่มีดอกเบี้ยในบางประเทศประสบปัญหาในการดำเนินการก็ดี ส่วนใหญ่มักจะเกิดจากการด้อยประสิทธิภาพในการบริหารกิจการของธนาคาร และโดยที่การบริหารกิจการของธนาคารไม่มีดอกเบี้ยจะต้องอาศัยหลักการในเรื่องการเข้าเป็นหุ้นส่วนเพื่อแบ่งปันผลกำไรขาดทุนแทนการคิดดอกเบี้ยในการประกอบธุรกิจ ซึ่งมีความเสี่ยงสูงเนื่องจากการร่วมลงทุนโดยตรง อีกทั้งยังต้องอาศัยบุคคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ และมีประสบการณ์ในธุรกิจประเภทต่าง ๆ เป็นอย่างมาก นอกจากนั้นแล้ว ปัญหาความยากจนของประเทศที่จัดตั้งธนาคารนั้นๆ ที่ผูกพันมาในประวัติศาสตร์นับแต่การสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่ 2 และยุคอาณานิคมยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ธนาคารจำเป็นต้องรับภาระให้ความช่วยเหลือแก่สังคมมากกว่าการแสวงหาผลกำไรเพื่อการเติบโตและการพัฒนาของธนาคาร

รูปแบบองค์กรและการบริหารกิจการของธนาคาร

ธนาคาร ไม่มีดอกเบี้ยตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลามได้จัดตั้งขึ้นเป็นองค์กรที่ให้บริการทางการเงินเช่นเดียวกับธนาคารพาณิชย์ทั่วไป โดยรูปแบบขององค์กรจะต้องอยู่บนพื้นฐานของหลักกฎหมายอิสลามและอยู่บนพื้นฐานของหลักการแบ่งปันผลกำไรขาดทุนจากการลงทุน บรรดานักปราชญ์ได้พยายามค้นหารูปแบบองค์กรและรูปแบบของธุรกิจที่เหมาะสมกับหลักคำสอนดังกล่าวนี้ ทั้งนี้ โดยได้ศึกษาถึงรูปแบบการจัดตั้งองค์กรแบบการร่วมลงทุนกันเพื่อการก่อตั้งธนาคาร ไม่มีดอกเบี้ยตามที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ของอิสลาม บนพื้นฐานจากคัมภีร์อัลกุรอานและสุนนะห์ของท่านศาสดาเพื่อเป็นแนวทางในการจัดตั้งธนาคาร ไม่มีดอกเบี้ยขึ้น ในหัวข้อนี้จะได้กล่าวถึงรูปแบบการจัดตั้งธนาคารและการประกอบธุรกิจของธนาคารที่มีการยอมรับและปฏิบัติกันอย่างแพร่หลายและเป็นรูปแบบตัวอย่างของการจัดตั้งธนาคาร ไม่มีดอกเบี้ยขึ้นในประเทศต่างๆ

1. รูปแบบองค์กรของธนาคาร

การจัดตั้งสถาบันการเงินเพื่อดำเนินธุรกิจโดยไม่มีดอกเบี้ยตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลามอาจจัดตั้งขึ้นได้ในหลายลักษณะตามแต่ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น ตัวผู้ก่อการจัดตั้งวัตถุประสงค์ และปัจจัยทางกฎหมายของแต่ละประเทศ ในหัวข้อนี้จะได้นำข้อเสนอของนักวิชาการเกี่ยวกับกรณีการจัดตั้งธนาคาร ไม่มีดอกเบี้ยที่ดำเนินการอย่างเต็มรูปแบบในการประกอบธุรกิจของธนาคาร รูปแบบที่นักวิชาการได้เสนอนี้ เป็นรูปแบบที่ได้มีการยอมรับว่าเป็นพื้นฐานในการจัดตั้งธนาคารไม่มีดอกเบี้ยในที่ต่าง ๆ มาแล้ว ทั้งนี้ โดยการนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมในแต่ละประเทศ

ที่จะจัดตั้งธนาคารไม่มีดอกเบี้ยโดยพิจารณาถึงสภาพสังคม เศรษฐกิจและการเมืองของแต่ละประเทศ การจัดตั้งธนาคารไม่มีดอกเบี้ยมีจุดร่วมกันอย่างหนึ่ง ซึ่งปรากฏตามข้อเสนอของคณะทำงานในการจัดตั้งธนาคารอิสลามในประเทศสหพันธรัฐมาเลเซียคือ¹⁴

-ธนาคารที่จะจัดตั้งขึ้นจะต้องไม่มีดอกเบี้ยเข้าเกี่ยวข้องในการดำเนินธุรกิจ และในการจัดตั้งบริษัทจำกัดเพื่อดำเนินกิจการของธนาคารในประเทศสหพันธรัฐมาเลเซีย จะต้องมีการจดทะเบียนข้อความดังกล่าวลงในหนังสือบริคณห์สนธิในการจัดตั้งบริษัทด้วย

-หลักการดำเนินธุรกิจของธนาคารจะอยู่ในรูปแบบการดำเนินธุรกิจที่มีการแบ่งปันผลกำไรกันระหว่างผู้เป็นหุ้นส่วนของธนาคารและลูกค้าของธนาคารแทนการคิดดอกเบี้ย

-การดำเนินธุรกิจของธนาคารจะต้องเป็นไปตามหลักกฎหมายอิสลามในสาขามูอามาละ (Mu' amalah) ซึ่งเป็นสาขากฎหมายอิสลามว่าด้วยเศรษฐกิจ การประกอบธุรกิจ การเมือง และการปกครอง

-การหลีกเลี่ยงจากกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการคิดดอกเบี้ยและช่วยสนับสนุนส่งเสริมกิจการของมุสลิมให้ห่างไกลจากการคิดดอกเบี้ยดังกล่าว

หลักการดังกล่าวถือว่าเป็นหลักการสำคัญในการจัดตั้งองค์กรธนาคารไม่มีดอกเบี้ยตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม

จากข้อเสนอของนักวิชาการเห็นว่ารูปแบบการเข้าหุ้นแบบแบ่งปันผลกำไรขาดทุน (Profit and Loss Sharing) เป็นรูปแบบตัวอย่างสำหรับการจัดตั้งองค์กรเพื่อดำเนินธุรกิจของธนาคารไม่มีดอกเบี้ยโดยมีข้อกำหนดเกี่ยวกับผู้เข้าร่วมลงทุนดังนี้

-ธนาคารควรจัดตั้งขึ้นโดยการร่วมลงทุนกันโดยบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป แม้ว่าจะรูปแบบการจัดตั้งองค์กรของธนาคารไม่มีดอกเบี้ย อาจจัดตั้งขึ้นในลักษณะของกิจการที่มีเจ้าของคนเดียวแต่รูปแบบดังกล่าวไม่ได้รับความนิยม เนื่องจากการจัดตั้งธนาคารจำเป็นจะต้องใช้เงินในการลงทุนสูงจึงจะสามารถดำเนินธุรกิจธนาคารได้ บุคคลเพียงคนเดียวที่สามารถจะลงทุนในกิจการธนาคารจึงทำได้น้อยมาก และอาจจะดำเนินการได้เพียงบางส่วนของธุรกิจของธนาคาร ดังนั้นรูปแบบของธนาคารที่ได้รับการยอมรับและใช้เป็นรูปแบบของการจัดตั้งธนาคารทั่วไปคือการลงทุนร่วมกันของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป โดยผู้เข้าร่วมลงทุนอาจเป็นองค์กรของรัฐหรือเอกชนก็ได้ รูปแบบในการลงทุนร่วมกันดังกล่าวอยู่ในหลักการของการแบ่งทุนออกเป็นหุ้นมูลค่าเท่าๆกัน ส่วนจะมีจำนวนมากเท่าไรจะขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของกิจการ การแบ่งปันผลกำไรและขาดทุนระหว่างผู้ถือหุ้นจะเป็นไปตามหลักการการเข้าหุ้นประเภทจำกัดความรับผิดชอบตามจำนวนหุ้นที่ลงทุน (Musharika al

¹⁴ Mohamed Ariff, *Islamic Banking in Southeast Asia*, p. 71.

Inan) กล่าวคือผลกำไรขาดทุนที่ได้รับจากการประกอบธุรกิจของธนาคารจะแบ่งปันกันตามสัดส่วนจำนวนหุ้นที่ลงทุน¹⁵ อย่างไรก็ตามได้มีข้อเสนอแนะว่าจำนวนผู้ถือหุ้นในระยะเริ่มต้นไม่ควรจะมีมากเกินไปเพราะจะทำให้การแบ่งผลกำไรจะเฉลี่ยออกไปและจะได้รับในจำนวนที่ต่ำ จากการจัดตั้งธนาคารไม่มีดอกเบี้ยที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่า ผู้เริ่มก่อตั้งและผู้ถือหุ้นในธนาคารจะมีจำนวนน้อยคน การบริหารกิจการจะกระทำโดยข้อตกลงร่วมกันระหว่างผู้ถือหุ้น

ในปัจจุบันนี้รูปแบบในการจัดตั้งธนาคารที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางและได้นำไปจัดตั้งธนาคารไม่มีดอกเบี้ยขึ้นในหลายประเทศคือ การจัดตั้งธนาคารในลักษณะของบริษัทจำกัด เนื่องจากรูปแบบของบริษัทจำกัดเป็นที่ยอมรับของนักกฎหมายอิสลามว่าเป็นรูปแบบที่ไม่ขัดกับหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม เมื่อได้มีการจัดตั้งธนาคารและธนาคารสามารถดำเนินกิจการไปจนมั่นคงดีแล้ว ก็จะเปิดโอกาสให้ผู้ให้บริการของธนาคารหรือบุคคลที่สนใจ เข้าเป็นผู้ถือหุ้นของธนาคาร ทั้งนี้เพื่อการระดมทุนในการประกอบกิจการ ในกรณีที่มีผู้ถือหุ้นเป็นจำนวนมากหรือในกรณีที่ธนาคารประสงค์จะระดมทุนโดยการเสนอขายหุ้นต่อประชาชนทั่วไป ธนาคารก็อาจจะแปรสภาพเป็นบริษัทมหาชนต่อไปก็ได้

จากข้อเสนอของคณะกรรมการคานกฎหมายของประเทศสหพันธรัฐมาเลเซียเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อการจัดตั้งธนาคารไม่มีดอกเบี้ยที่อื่นเสนอต่อรัฐบาลในปี ค.ศ.1982 ได้สรุปสาระสำคัญในการจัดตั้งองค์กรของธนาคารไม่มีดอกเบี้ยไว้ดังนี้¹⁶

- ธนาคารไม่มีดอกเบี้ยจะต้องจัดตั้งขึ้นและดำเนินธุรกิจภายใต้หลักการของกฎหมายอิสลาม (Shari'a)
- รูปแบบขององค์กรควรจะเป็นบริษัทจำกัดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยบริษัทจำกัด (Company Act 1965)
- ควรจะมีการตรากฎหมายขึ้นเฉพาะสำหรับการควบคุมการประกอบธุรกิจของธนาคาร (ต่อมาได้มีการตราพระราชบัญญัติธนาคารอิสลามขึ้นในปี ค.ศ. 1983)
- ธนาคารกลางควรเป็นผู้มีหน้าที่ดูแลให้ธนาคารไม่มีดอกเบี้ยดำเนินการตามพระราชบัญญัติดังกล่าว
- ธนาคารไม่มีดอกเบี้ยควรจัดตั้งคณะกรรมการดูแลด้านการศาสนาเพื่อให้การประกอบธุรกิจของธนาคารเป็นไปอย่างถูกต้องตามหลักกฎหมายอิสลาม

¹⁵ Nejatullah Siddiqui, Dr., Banking Without Interest, 4th ed. (Lahore: Islamic Publications Ltd.,1981), p. 1-2.

¹⁶ Muhammed Ariff, Islamic Banking in Southeast Asia, p. 71.

2. ทุนและเจ้าของทุนกับธนาคาร

ในหัวข้อนี้จะได้กล่าวถึงการดำเนินการของธนาคาร ไม่มีดอกเบี้ยเกี่ยวกับการจัดการกับทุนของธนาคารและการแบ่งปันผลกำไรให้แก่ผู้ลงทุนเมื่อธนาคารนำเงินทุนไปใช้ในการประกอบกิจการ ทั้งนี้ เพื่อให้ทราบว่า การดำเนินธุรกิจของธนาคาร ไม่มีดอกเบี้ยตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลามมีข้อแตกต่างกับการดำเนินธุรกิจของธนาคารพาณิชย์ในปัจจุบันหรือไม่

หลักการที่สำคัญของการประกอบธุรกิจของธนาคาร ไม่มีดอกเบี้ยคือ การร่วมลงทุนแบ่งปันผลกำไรและขาดทุน (Mudaraba) ซึ่งมีวิธีการดังต่อไปนี้¹⁷

(1) เมื่อมีผู้สนใจจะร่วมลงทุนกับธนาคาร ในขั้นตอนแรกธนาคารจะชี้แจงให้ผู้ร่วมลงทุนทราบและเข้าใจถึงวิธีการการลงทุนแบบแบ่งปันผลกำไรร่วมกัน (Mudaraba) และธนาคารจะจัดให้ผู้ร่วมลงทุนดังกล่าวเปิดบัญชีเงินฝากไว้กับธนาคารซึ่งเรียกว่า "บัญชีเงินฝากเพื่อการลงทุน" (Mudaraba Account-Holder) โดยมีข้อตกลงระหว่างธนาคารและผู้ร่วมลงทุนในการเปิดบัญชีว่าธนาคารสามารถที่จะนำเงินในบัญชีไปใช้ในการลงทุนในกิจการของธนาคาร ซึ่งในข้อตกลงการเปิดบัญชีอาจระบุถึงประเภทของกิจการที่ธนาคารสามารถนำเงินในบัญชีของผู้ร่วมลงทุนไปลงทุนได้ หรืออาจจะกำหนดให้เป็นสิทธิของธนาคารแต่เพียงฝ่ายเดียวที่จะตัดสินใจว่าควรจะนำเงินไปลงทุนในกิจการประเภทใด การร่วมลงทุนดังกล่าวอาจจะกำหนดเวลาในการร่วมลงทุนไว้ด้วยหรือไม่ก็ได้ ธนาคารอาจจะนำเงินของผู้ร่วมลงทุนดังกล่าวไปลงทุนในกิจการโดยธนาคารเข้าเป็นผู้จัดการในกิจการนั้น โดยไม่ได้นำเงินของธนาคารไปร่วมลงทุนด้วย หรืออาจนำเงินของผู้ร่วมลงทุนและเงินของธนาคารรวมกันเข้าไปลงทุนในกิจการ ธนาคารมีหน้าที่ที่จะต้องจัดให้มีการชำระบัญชีของผู้ร่วมลงทุนในทุก 3 เดือน กล่าวคือธนาคารจะทำการประเมินผลการลงทุนของกิจการในทุก 3 เดือนว่ากิจการมีผลกำไรหรือขาดทุนในไตรมาสนั้นอย่างไร และจะนำผลกำไรหรือขาดทุนที่คำนวณได้ในรอบบัญชีนั้น ไปเพิ่มหรือหักออกจากเงินในบัญชีของผู้ร่วมลงทุนที่เปิดไว้กับธนาคาร

(2) การแบ่งผลตอบแทนจะแบ่งกันตามอัตราส่วนของเงินลงทุนหรือตามข้อตกลงที่ผู้ร่วมลงทุนได้ตกลงไว้กับธนาคาร ในกรณีที่กิจการมีผลกำไร ธนาคารก็จะนำผลกำไรที่แบ่งปันตามส่วนแล้วเข้าบัญชีของผู้ร่วมลงทุนที่เปิดไว้กับธนาคาร ในกรณีที่กิจการที่ร่วมลงทุนประสบภาวะขาดทุน ผู้ร่วมลงทุนและธนาคารก็จะเฉลี่ยความรับผิดชอบในผลขาดทุนร่วมกัน โดยธนาคารอาจจะหักเงินที่เฉลี่ยความรับผิดชอบในผลขาดทุนดังกล่าวกระจายไปตามบัญชีของผู้ร่วมลงทุนแต่ละราย

¹⁷ Nejatullah Siddiqui, Dr., *Banking Without Interest*, p.32-35.

(3) ความรับผิดชอบของผู้เปิดบัญชีเพื่อการลงทุนดังกล่าว จะรับผิดชอบจำกัดไม่เกินจำนวนเงินที่ฝากไว้ในบัญชี กล่าวคือในกรณีที่กิจการที่ลงทุนประสบภาวะขาดทุนอย่างมาก ผู้ร่วมลงทุนก็จะรับผิดชอบเพียงไม่เกินจำนวนเงินที่เปิดบัญชี (จำนวนเงินที่ลงทุน) ไว้เท่านั้น

(4) การเปิดบัญชีกับธนาคารเพื่อการลงทุนดังกล่าว จะมีระยะเวลาการลงทุนขั้นต่ำไม่น้อยกว่า 3 เดือน กล่าวคือไม่ว่าจะเป็นการร่วมลงทุนแบบมีกำหนดเวลาหรือไม่ก็ตามระยะเวลาขั้นต่ำในการร่วมลงทุนคือ 3 เดือน ในกรณีที่ผู้ร่วมลงทุนได้ร่วมลงทุนแบบไม่มีกำหนดเวลาและประสงค์จะถอนการลงทุนซึ่งทำได้โดยการปิดบัญชี ผู้ร่วมลงทุนจะต้องแจ้งให้ธนาคารทราบไม่น้อยกว่า 3 เดือน เว้นแต่ในกรณีที่ธนาคารสามารถที่จะคำนวณผลกำไรขาดทุนระหว่างกาลได้ แต่ในกรณีของผู้ร่วมลงทุนแบบมีกำหนดเวลา ผู้ร่วมลงทุนดังกล่าวจะขอถอนการลงทุนก่อนครบกำหนดเวลาที่ตกลงไว้ไม่ได้

(5) เมื่อครบกำหนดเวลาร่วมลงทุนตามข้อตกลงระหว่างผู้ร่วมลงทุน กับธนาคาร หากผู้ร่วมลงทุนประสงค์จะลงทุนต่อไปอีก ธนาคารจะทำการชำระบัญชีของผู้ร่วมลงทุนในกิจการนั้นให้ และยอดเงินที่เหลือจากการชำระบัญชีดังกล่าวก็สามารถนำมาใช้เป็นเงินลงทุนในกิจการได้ต่อไปอีก

(6) บัญชีเพื่อการลงทุนนี้ สามารถที่จะโอนเปลี่ยนมือกันได้ โดยผู้ร่วมลงทุนจะต้องแจ้งให้ธนาคารทราบเพื่อทำการเปลี่ยนชื่อเจ้าของบัญชี

ผลการดำเนินการของธนาคารจะเป็นเครื่องมือส่งเสริมให้ธนาคารมีผู้เข้ามาเปิดบัญชีร่วมลงทุนกับธนาคาร อย่างไรก็ตาม ธนาคารกลางจะทำหน้าที่ในการควบคุมการดำเนินการของธนาคารให้ดำเนินการอย่างสุจริต เพื่อรักษาสิทธิของผู้เปิดบัญชีกับธนาคาร การเปิดบัญชีเพื่อร่วมลงทุนกับธนาคารจะเป็นวิธีการที่ธนาคารสามารถที่จะระดมทุนเพื่อใช้ในการให้กู้ยืมหรือลงทุนในกิจการใด ๆ รูปแบบของการดำเนินการอาจมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสภาพของธุรกิจและการลงทุน เช่น การชำระบัญชีทุก 3 เดือนอาจจะมีการขยายหรือยืดเวลาออกไปได้สำหรับการลงทุนบางประเภทที่ต้องใช้เวลาพอสมควรในการดำเนินการ สิ่งที่เป็นปัจจัยของการเปิดบัญชีร่วมลงทุนเพื่อร่วมลงทุนกับธนาคารนี้คือการแบ่งปันผลกำไรขาดทุนที่เกิดจากการประกอบกิจการอย่างยุติธรรม และเป็นไปตามระเบียบ กฎเกณฑ์ของธนาคารที่กำหนดไว้โดยผ่านการดูแลควบคุมของธนาคารกลางอย่างเคร่งครัด การที่ได้มีการเสนอรูปแบบการชำระบัญชีระหว่างผู้เปิดบัญชีกับธนาคารทุก 3 เดือนนั้นเนื่องจากผู้เสนอรูปแบบเห็นว่า การที่ทราบผลการดำเนินการของการลงทุนอย่างรวดเร็ว จะทำให้มีผลต่อการนำเงินออมมาเปิดบัญชีกับธนาคารและมีผลให้ผู้เปิดบัญชีของธนาคารทราบสถานะของการลงทุนเพื่อให้มีผลต่อการลงทุนในระยะเวลาดต่อไป หรือปิดบัญชีการลงทุนดังกล่าว อย่างไรก็ตามระยะเวลาที่กำหนดดังกล่าวไม่ควรเกินกว่า 1 ปี การที่ธนาคารต้องจ่ายเงินคืนให้แก่ผู้เปิดบัญชี ทำให้ธนาคารจะต้องเรียก

เงินคืนจากการประกอบธุรกิจ ดังนั้น ธนาคารจะต้องมีเงินทุนสำรองเพื่อการค้ำถ่วงไว้ในกรณีที่ไม่สามารถเรียกเงินคืนจากการประกอบธุรกิจของธนาคารได้

เมื่อธนาคารได้แบ่งปันผลกำไรขาดทุนกับผู้เปิดบัญชีเพื่อการลงทุนไปแล้ว ธนาคารยังมีหน้าที่ที่จะต้องดำเนินการแบ่งปันผลกำไรขาดทุนกับผู้ถือหุ้นของธนาคารด้วย ซึ่งอาศัยหลักการเดียวกันกับการแบ่งปันผลกำไรขาดทุนให้แก่ผู้เปิดบัญชีเพื่อการลงทุนกับธนาคาร ธนาคารจะนำเงินที่ได้รับจากผู้ถือหุ้น ไปลงทุนร่วมกับผู้เปิดบัญชีร่วมลงทุนกับธนาคาร แต่ในระหว่างผู้ถือหุ้นด้วยกันเองจะไม่สามารถกำหนดสัดส่วนการลงทุนของคนในการลงทุนร่วมกับผู้เปิดบัญชีกับธนาคาร ในบรรดาผู้ถือหุ้นของธนาคารสัดส่วนการเข้าลงทุนในกิจการใด ๆ จะต้องเฉลี่ยมีส่วนเท่ากัน ดังนั้น เมื่อธนาคารมีผลกำไรหรือขาดทุนจากกิจการ ก็จะมีผลกระทบต่อผู้ถือหุ้นในธนาคารเท่า ๆ กัน เมื่อครบรอบระยะเวลาบัญชีธนาคารจะแจ้งให้ผู้ถือหุ้นทราบถึงผลกำไรขาดทุนและการจ่ายเงินปันผล ในกรณีที่การเข้าหุ้นจัดตั้งธนาคาร ไม่อยู่ในรูปของบริษัทจำกัด แต่อยู่ในรูปของการเข้าหุ้นโดยจำกัดความรับผิดชอบ (Musharika al Inan) ผู้ถือหุ้นอาจขอดอนหุ้นของคนตามจำนวนที่มีการหักลบผลกำไรขาดทุนกันแล้ว เว้นแต่จะได้มีข้อตกลงเป็นอย่างอื่น หรือในกรณีที่ไม่ปรากฏผลกำไรขาดทุน ผู้ถือหุ้นก็จะไม่ได้รับผลกำไรและขาดทุนดังกล่าว

ธนาคารอาจทำธุรกิจโดยการให้กู้ยืมเงินแก่ผู้เปิดบัญชีเพื่อการลงทุน กรณีดังกล่าวนี้ธนาคารจะให้หลักการเดียวกับที่ธนาคารนำเงินไปลงทุนเอง กล่าวคือ ธนาคารจะจ่ายเงินปันผลแก่ผู้ถือหุ้นภายหลังจากมีการแบ่งปันผลกำไรขาดทุนกับผู้เปิดบัญชีกับธนาคารเรียบร้อยแล้ว

การดำเนินธุรกิจของธนาคารโดยวิธีการแบ่งปันผลกำไรขาดทุนนี้ จะชี้ให้เห็นถึงข้อแตกต่างที่ธนาคารพาณิชย์ทั่วไปใช้ระบบของคอกเบียร์เป็นผลตอบแทนในการประกอบธุรกิจ กล่าวคือธนาคารมีหน้าที่ที่จะต้องจ่ายคอกเบียร์ให้แก่ผู้ฝากเงินกับธนาคารเป็นจำนวนที่แน่นอนไม่ว่าธนาคารจะนำเงินไปใช้ในการลงทุนและมีผลกำไรขาดทุนจากการลงทุนนั้นเป็นอย่างไรก็ตาม

นอกจากบัญชีเพื่อการลงทุนแล้ว ธนาคารยังให้บริการในการเปิดบัญชีกระแสรายวัน โดยธนาคารจะจ่ายเงินให้แก่บุคคลตามที่ผู้เปิดบัญชีกำหนด ไม่ว่าจะโดยการสั่งจ่ายเช็คหรือโดยการโอนเข้าบัญชี¹⁸ ในกรณีดังกล่าวนี้ ธนาคารจะให้บริการในลักษณะเดียวกับการให้บริการแก่บัญชีกระแสรายวันของธนาคารพาณิชย์โดยทั่วไป กรณีดังกล่าวนี้ ธนาคารไม่สามารถเรียกค่าตอบแทนจากการให้บริการดังกล่าวได้ ธนาคารจะจ่ายเงินจำนวนที่ฝากไว้ในบัญชีดังกล่าวเป็นหลักประกันในการให้บริการแก่ผู้เปิดบัญชี การเปิดบัญชีในลักษณะนี้ ธนาคารสามารถที่จะนำเงินในบัญชีไปใช้เพื่อการประกอบธุรกิจอย่างอื่นของธนาคารได้ ในกรณีที่ธนาคารประสบภาวะขาดทุนจากการใช้เงินจากบัญชี

¹⁸ Ibid., p. 42-43.

ดังกล่าว การขาดทุนจะไม่มีผลถึงผู้เปิดบัญชีกระแสรายวันกับธนาคาร ธนาคารจะต้องรับผิดชอบเอา กับหลักประกันที่ผู้เปิดบัญชีได้ให้ไว้แก่ธนาคารเองและในขณะเดียวกันเมื่อธนาคารมีผลกำไรจากการ ใช้จ่ายดังกล่าว เจ้าของบัญชีจะไม่มีส่วนในกำไรนั้นเช่นกัน

การเปิดบัญชีกระแสรายวันนี้ ธนาคารกลางอาจจะต้องเข้ามาเป็นคนกลางในการจัดการให้ มีหลักประกันแก่ผู้เปิดบัญชีว่าธนาคารจะใช้จ่ายเงินคืนแก่ผู้เปิดบัญชีจนครบจำนวนเช่นเดียวกันกับการ ฝากเงินประเภทออมทรัพย์ การเปิดบัญชีในลักษณะดังกล่าวไม่ถือว่าเป็นการเอาเปรียบของธนาคาร ซึ่งจะขัดกับหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม เนื่องจากผู้เปิดบัญชีจะได้รับบริการจากธนาคารโดยไม่คิด ค่าตอบแทนหรือสิทธิในการได้รับพิจารณาเป็นพิเศษในการขอสินเชื่อจากธนาคารและธนาคารจะเก็บ รักษาเงินดังกล่าวไว้จนกว่าผู้เปิดบัญชีจะใช้จ่าย โดยธนาคารจะค้าประกันการคืนเงินจำนวนดัง กล่าวให้แก่ผู้เปิดบัญชี และธนาคารก็สามารถที่จะใช้จ่ายเงินจำนวนนี้เพื่อหาประโยชน์ใน การประกอบธุรกิจของธนาคารได้ โดยค่าใช้จ่ายในการให้บริการแก่เจ้าของบัญชีจะถูกหักกลับกับผล ประโยชน์ที่ได้รับ ทั้งสองฝ่ายจึงได้รับประโยชน์จากการเปิดบัญชีกระแสรายวันร่วมกัน ในกรณีที่ผู้ เปิดบัญชีกระแสรายวันต้องการที่จะได้รับผลกำไรจากการประกอบธุรกิจ ผู้เปิดบัญชีก็อาจจะเปลี่ยน บัญชีของตนเป็นบัญชีเพื่อการลงทุนได้

อย่างไรก็ตาม การที่ธนาคารไม่มีดอกเบี้ยได้ใช้จ่ายประโยชน์จากเงินของผู้ฝากทั้งประเภทออม ทรัพย์และกระแสรายวัน เพื่อประโยชน์ของธนาคาร โดยไม่ต้องจ่ายค่าตอบแทน หรือดอกเบี้ยแก่ผู้ฝาก ซึ่งการฝากเงินในลักษณะนี้ เป็นการให้กู้ยืมโดยไม่คิดดอกเบี้ยแก่ธนาคาร ไม่มีดอกเบี้ยบนหลักการของ การให้กู้ยืมแบบให้เปล่า (Qarz-e-hasana) ดังนั้น ธนาคารไม่มีดอกเบี้ยจึงมีหน้าที่ในการที่จะบริหาร เงินดังกล่าว โดยนำเงินส่วนหนึ่งซึ่งจะมีการกำหนดโดยธนาคารกลางไปให้กู้ยืมแก่ประชาชนใน ลักษณะของการให้กู้ยืมแบบให้เปล่า (Qarz-c-hasana) ได้มีผู้เสนอข้อเสนอในการบริหารเงินฝาก ประเภทออมทรัพย์และไม่มีการจ่ายดอกเบี้ยโดยให้ธนาคารนำเงินดังกล่าวไปให้กู้ยืมแบบให้เปล่า ใน อัตราร้อยละ 50 ของจำนวนเงินฝากและนำไปใช้เพื่อการลงทุนของธนาคารไม่มีดอกเบี้ย ในอัตราอ้อย ละ 40 ของจำนวนเงินฝาก ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 10 ให้สำรองเป็นเงินสด ธนาคารไม่มีดอกเบี้ยที่ไม่มี การให้กู้ยืมแก่ประชาชนแบบให้เปล่านั้นจะไม่มีสิทธิรับฝากเงินและใช้จ่ายเงินของผู้ฝาก¹⁹

ในการบริหารกิจการของธนาคาร ผลกำไรที่ได้จากการประกอบธุรกิจของธนาคารส่วน หนึ่งจะต้องนำมาเก็บไว้เพื่อเป็นเงินสำรองสำหรับการเสริมสภาพคล่องของธนาคาร เงินสำรองจะต้อง หักไว้เป็นจำนวนเท่าใดนั้นจะขึ้นอยู่กับพิจารณาของธนาคาร โดยธนาคารกลางอาจจะเข้ามาเกี่ยว ข้องในการกำหนดหลักเกณฑ์ในการสำรองเงินของธนาคาร

¹⁹ Nejatullah Siddiqui, *Banking Without Interest*, p. 53-54.

นอกจากการให้บริการบัญชีเพื่อการลงทุนและบัญชีกระแสรายวันแล้ว ธนาคารอาจจัดให้มีบัญชีออมทรัพย์หรือบัญชีเงินฝากประจำ สำหรับการสะสมเงินของผู้ฝากเงิน ในกรณีนี้ ธนาคารจะคิดค่าธรรมเนียมในการรับฝากเงินเนื่องจากการฝากเงินในบัญชีประเภทนี้ ธนาคารไม่สามารถที่จะนำเงินดังกล่าวไปใช้ในการประกอบธุรกิจของธนาคารได้ แต่ธนาคารมีหน้าที่ที่จะต้องเก็บรักษาเงินและให้บริการฝากถอนเงินแก่เจ้าของบัญชี อย่างไรก็ตาม ผู้เปิดบัญชีก็สามารถที่จะเปลี่ยนบัญชีเป็นบัญชีประเภทอื่นได้

ในกรณีของประเทศมาเลเซียซึ่งการดำเนินธุรกิจของธนาคารอิสลามได้ประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก ได้มีการแบ่งบัญชีการรับฝากเงินเป็นดังนี้²⁰

(1) บัญชีกระแสรายวัน (Current Account)

บัญชีดังกล่าวมีลักษณะเดียวกันกับบัญชีกระแสรายวันของธนาคารพาณิชย์ทั่วไป ธนาคารจะทำหน้าที่เก็บรักษาเงินฝากของลูกค้าไว้ในลักษณะการรับฝากทรัพย์สิน (Al-wadiah: safekeeping) กล่าวคือ ธนาคารจะต้องคืนเงินให้แก่ผู้ฝากเงินจนครบจำนวน ธนาคารจะไม่นำเงินจากบัญชีของลูกค้าไปใช้วันแต่จะได้ทำความตกลงไว้กับลูกค้าล่วงหน้า รายได้จากการนำเงินจากบัญชีดังกล่าวไปประกอบกิจการของธนาคารจะเป็นของธนาคารเท่านั้น

(2) บัญชีออมทรัพย์ (Saving Account)

ธนาคารจะเก็บรักษาเงินที่ลูกค้านำมาฝากไว้เช่นเดียวกับบัญชีกระแสรายวัน ลูกค้าผู้ฝากเงินสามารถถอนเงินจากบัญชีได้ทั้งหมดหรือบางส่วนตลอดเวลาที่ต้องการ ธนาคารจะรับประกันการคืนเงินฝากทั้งหมดให้แก่ผู้ฝากเงิน และธนาคารจะสามารถนำเงินไปประกอบธุรกิจได้ก็ต่อเมื่อได้รับความยินยอมจากผู้ฝากเงินแล้ว ธนาคารอาจให้ผลตอบแทนแก่ผู้ฝากเงินจากผลกำไรของธนาคารที่ได้จากการนำเงินฝากไปใช้ในการประกอบธุรกิจ ซึ่งเป็นข้อแตกต่างจากบัญชีกระแสรายวันที่ผู้ฝากเงินจะไม่มีสิทธิได้รับส่วนแบ่งกำไรดังกล่าวนี้

(3) บัญชีเงินฝากเพื่อการลงทุน (Investment Account)

ธนาคารอิสลามแห่งมาเลเซียได้แบ่งบัญชีเงินฝากเพื่อการลงทุนออกเป็น 2 ประเภทคือ

ก. บัญชีเพื่อการลงทุนทั่วไป (General Investment Account)²¹

เงินที่รับฝากจากลูกค้าภายใต้บัญชีนี้จะถูกนำไปลงทุนโดยธนาคารแทนลูกค้า ในการเปิดบัญชีดังกล่าวธนาคารจะแบ่งประเภทของบัญชีตามระยะเวลาการลงทุน

²⁰ Mohamed Ariff, *Islamic Banking in Southeast Asia*, p. 74.

²¹ *Ibid.*, p. 75.

ทุนครั้งนี้ บัญชีระยะเวลา 1,3,6,9,12,18,24,36 และ 48 เดือน ภายใต้หลักการของการประกอบธุรกิจแบบแบ่งผลกำไรร่วมกัน (Mudaraba) ธนาคารจะทำหน้าที่เป็น “ผู้ประกอบการ” (Entrepreneur) และลูกค้าเจ้าของบัญชีจะทำหน้าที่เป็น “ผู้ลงทุน” (Providers of capital) ทั้งสองฝ่ายจะทำการตกลงกันในการลงทุนใช้จ่ายเงินทุนดังกล่าว หรือมอบหมายให้ธนาคารเป็นผู้พิจารณาประเภทของกิจการในการลงทุน ในปัจจุบัน ธนาคารได้เสนอผลตอบแทนในการแบ่งปันผลกำไรในอัตรา 30 : 70 (ธนาคารได้ผลตอบแทนในอัตราร้อยละ 30 ในขณะที่เดียวกันผู้ลงทุนหรือเจ้าของบัญชีได้ผลตอบแทนร้อยละ 70 ของผลกำไรรวมทั้งได้จากการลงทุน) อัตราดังกล่าวเป็นอัตราที่ไม่ตายตัว ทั้งสองฝ่ายสามารถตกลงปรับเปลี่ยนได้ตามสภาพเศรษฐกิจ ในกรณีที่การลงทุนประสบกับภาวะการขาดทุน ลูกค้าจะเป็นผู้รับผิดชอบขาดทุนแต่เพียงฝ่ายเดียวทั้งหมด การลงทุนของธนาคารดังกล่าวจะอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของธนาคารกลาง การเปิดบัญชีเพื่อการลงทุนนี้ จำนวนเงินขั้นต่ำจะต้องไม่น้อยกว่า 500 ริงกิต

ข. บัญชีเพื่อการลงทุนพิเศษ (Special Investment Account)²²

ธนาคารอาจเปิดบัญชีเพื่อการลงทุนเป็นพิเศษขึ้น โดยคัดเลือกผู้ร่วมลงทุน ไม่ว่าจะเป็นการลงทุนร่วมกับรัฐบาล เอกชน หรือบริษัทต่าง ๆ ในการเปิดบัญชีนี้ ธนาคารจะมีข้อตกลงเป็นพิเศษกับผู้เปิดบัญชีเป็นการเฉพาะรายไปไม่แน่นอนซึ่งจะขึ้นอยู่กับการเจรจาทำความตกลงของทั้งสองฝ่าย

จะเห็นได้ว่ารูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างทุน เจ้าของทุน และธนาคารสามารถที่จะปรับเปลี่ยนรูปแบบได้ตามความเหมาะสม แต่รูปแบบการจัดการและความสัมพันธ์ดังกล่าวจะต้องอยู่ภายใต้หลักการการร่วมลงทุน โดยการแบ่งปันผลกำไรขาดทุนระหว่างกันไม่จะเป็นการร่วมลงทุนโดยรูปแบบการแบ่งปันผลกำไร (Mudaraba) การเข้าเป็นหุ้นส่วน (Musharika) หรือในรูปแบบของบริษัทจำกัดก็ตาม จะต้องอยู่ภายใต้หลักการของศาสนาอิสลามที่ห้ามการคิดดอกเบี้ย และห้ามการเอารัดเอาเปรียบกันในการประกอบธุรกิจ เช่นในลักษณะของการได้ผลตอบแทนโดยที่ไม่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานหรือไม่มีความเสี่ยงใด ๆ จากการดำเนินงาน

รูปแบบการประกอบธุรกิจของธนาคาร

เนื่องจากคำสอนของศาสนาอิสลามได้ห้ามการคิดดอกเบี้ยระหว่างกัน ดังนั้น รูปแบบของการประกอบธุรกิจของธนาคารจึงต้องปรับเปลี่ยนให้สามารถดำเนินการได้สอดคล้องกับหลักคำสอนดังกล่าว ได้มีการนำคำสอนของศาสนาในเรื่องของการประกอบธุรกิจ เช่น หลักการแบ่งปันผลกำไรขาดทุนและการเข้าหุ้นส่วนมาประยุกต์ใช้กับการประกอบธุรกิจของธนาคารไม่มีดอกเบี้ย ทั้งนี้ โดยมี

²² Ibid., p.75.

วัตถุประสงค์เพื่อขจัดระบบดอกเบี้ยออกจากการประกอบธุรกิจของธนาคาร การประกอบธุรกิจของธนาคาร ไม่มีดอกเบี้ยจะมีความแตกต่างกับการประกอบธุรกิจของธนาคารพาณิชย์โดยทั่วไปก็แต่เฉพาะการประกอบธุรกิจหรือการให้บริการของธนาคารที่มีดอกเบี้ยเป็นผลตอบแทนเท่านั้น สำหรับการให้บริการในเรื่องอื่น ๆ ที่ไม่มีเรื่องดอกเบี้ยเข้ามาเกี่ยวข้องก็จะมีลักษณะเช่นเดียวกัน เช่น การให้บริการการแลกเปลี่ยนเงินตรา การโอนเงิน การเป็นที่ปรึกษาการลงทุน เป็นต้น ในหัวข้อนี้ จะได้กล่าวถึงลักษณะของการประกอบธุรกิจของธนาคารที่แตกต่างไปจากธนาคารพาณิชย์โดยทั่วไปดังต่อไปนี้

1. การให้กู้ยืมเงิน²³

การให้สินเชื่อของธนาคารไม่มีดอกเบี้ย นอกจากจะพิจารณาถึงความสามารถในการใช้คืนเงินของผู้กู้และผลประโยชน์ที่ธนาคารจะได้รับจากการให้สินเชื่อเหมือนกับธนาคารพาณิชย์โดยทั่วไปแล้ว ธนาคารไม่มีดอกเบี้ยจะต้องพิจารณาถึงประโยชน์ของการให้สินเชื่อที่จะเกิดแก่ผู้กู้และสังคมเป็นส่วนรวมด้วย การให้กู้ยืมเงินเพื่อสนองความต้องการที่ฟุ่มเฟือยในการบริโภคและการประกอบกิจการที่ขัดกับหลักกฎหมายอิสลามถือเป็นการต้องห้าม รูปแบบการให้กู้ยืมเงินของธนาคารไม่มีดอกเบี้ยแบ่งออกได้ดังต่อไปนี้

1.1 การให้กู้ยืมเงินแบบให้เปล่า (Qarz-e-hasana) หรืออาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าการให้สินเชื่อเพื่อการกุศล เป็นการให้สินเชื่อเพื่อการสงเคราะห์แก่ผู้ยากไร้และผู้ด้อยโอกาสเพื่อที่จะได้มีการพัฒนาตนเองขึ้นให้ทัดเทียมกับบุคคลทั่วไป การให้สินเชื่อวิธีนี้แม้ว่าโดยหลักการแล้วจะเป็นหน้าที่ขององค์กรของรัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการประชาสงเคราะห์และจากกองทุนของชะกาดในรัฐอิสลามก็ตาม ธนาคารไม่มีดอกเบี้ยก็สามารถที่จะให้สินเชื่อในลักษณะนี้ได้เช่นเดียวกัน โดยธนาคารจะกันเงินฝากประเภทจ่ายคืนเมื่อทวงถาม โดยไม่มีดอกเบี้ยและเงินกำไรส่วนหนึ่งไว้เพื่อการให้สินเชื่อ การให้สินเชื่อนี้มักจะอยู่ในรูปของทุนการศึกษาแก่นักศึกษาที่ต้องการเงินทุนใช้จ่ายในการศึกษาซึ่งอาจมีข้อตกลงกับธนาคารว่าเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วจะชดใช้เงินจำนวนดังกล่าวคืนให้แก่ธนาคาร ธนาคารจะมีหน่วยงานที่จะทำหน้าที่สำรวจและพิจารณาคำร้องขอทุนการศึกษาจากนักศึกษาที่ประสงค์จะเล่าเรียนแต่ขาดปัจจัยทางด้านการเงิน นอกจากจะเป็นการให้สินเชื่อเพื่อส่งเสริมการศึกษาแล้ว ธนาคารอาจให้สินเชื่อนี้แก่ผู้ที่ต้องการสินเชื่อเพื่อการอย่างอื่นที่เป็นความต้องการพื้นฐานนอกเหนือจากความต้องการสิ่งของฟุ่มเฟือยที่ไม่มีความจำเป็นในการดำรงชีวิต หรือผู้ประสบภัยพิบัติตาม

²³ ภักวดี ลีลาสมานชัย, "ธุรกิจการธนาคารแบบอิสลาม" รายงานเศรษฐกิจ สิงหาคม 2533.(อัครสำเนา).

ธรรมชาติในบางประเทศ รัฐบาลจะให้ความสนับสนุนโดยการนำเงินมาฝากทั้งประเภทจ่ายคืนเมื่อทวงถามหรือให้ธนาคาร ไม่มีดอกเบี้ยกู้ยืมในลักษณะนี้

1.2 การให้กู้ยืมเงินทั่วไป

ธนาคารไม่มีดอกเบี้ยจะให้บริการกู้ยืมเงินแก่ลูกค้าของธนาคาร เพื่อการประกอบธุรกิจและเพื่อการอื่นที่ธนาคารเห็นว่าสมควร โดยผู้กู้ยืมจะต้องนำหลักทรัพย์หรือผู้ค้ำประกันเข้าทำการค้ำประกันการกู้ยืมเงินดังกล่าว การให้กู้ยืมเงินในวิธีนี้ ธนาคารจะคิดค่าบริการและค่าใช้จ่ายในการดำเนินการดังกล่าวตามจำนวนเงินที่กู้ยืม การให้บริการของธนาคารในส่วนนี้เป็นการให้บริการเพื่อส่งเสริมการประกอบธุรกิจของลูกค้า การกู้ยืมเงินดังกล่าวจะให้แก่ลูกค้ารายย่อยที่ต้องการเงินทุนเพียงเล็กน้อยเพื่อเสริมสภาพคล่องในการดำเนินธุรกิจ สำหรับการกู้ยืมเงินจำนวนมาก ธนาคารจะพิจารณาให้ลูกค้าเข้าทำธุรกิจร่วมลงทุนกับธนาคารโดยแบ่งปันผลกำไร (Mudaraba) กล่าวคือ ธนาคารจะเป็นผู้ออกเงินทุนให้แก่ลูกค้า และลูกค้าจะเป็นผู้ประกอบการ โดยจะนำผลกำไรหรือขาดทุนมาแบ่งปันกันตามสัดส่วนที่ธนาคารและลูกค้าจะได้ตกลงกัน

2. การให้กู้ยืมเงินเพื่อผลตอบแทน

การให้กู้ยืมเงินเพื่อผลตอบแทนนี้ เป็นวิธีการให้กู้ยืมเพื่อการลงทุนของธนาคารในการทำธุรกิจ โดยธนาคารจะเป็นผู้ให้สินเชื่อแก่ผู้ที่ต้องการเงินทุนเพื่อประกอบกิจการในรูปของการเข้าเป็นหุ้นส่วนในการประกอบธุรกิจนั้น ธนาคารจะเป็นผู้ออกเงินทุน และลูกค้าจะเป็นผู้ประกอบการ หรือธนาคารจะเป็นผู้จัดหาเครื่องจักร เครื่องมือในการประกอบการตลอดจนอุปกรณ์สิ่งของต่าง ๆ ที่ลูกค้าต้องการนำไปใช้ในการประกอบธุรกิจ การให้สินเชื่อในลักษณะนี้สามารถแบ่งแยกออกได้เป็นดังนี้

2.1 การให้กู้ยืมเพื่อการซื้อสินค้า

การให้กู้ยืมเพื่อการซื้อสินค้า เป็นการให้สินเชื่อเพื่อสนับสนุนการประกอบธุรกิจหรือสนองความต้องการพื้นฐานและเพื่อการผลิตสินค้าเพื่อจำหน่ายหรือการให้บริการเพื่อเสริมรายได้ของลูกค้า ซึ่งอาจทำได้ดังนี้

2.1.1 การขายสินค้าโดยการบวกเพิ่มราคาสินค้า (Murabaha:

Cost-Plus or Mark Up)

การให้สินเชื่อในลักษณะนี้ ธนาคารจะลงทุนซื้อสินค้า ซึ่งเป็นที่ต้องการของลูกค้าไม่ว่าจะเป็นสินค้าที่เป็นอสังหาริมทรัพย์หรือสังหาริมทรัพย์ และจะนำมาจำหน่ายให้แก่ลูกค้าในราคาต้นทุนบวกกำไรที่ธนาคารควรจะได้รับอีกทอดหนึ่ง วิธีการเช่นนี้ในทางธุรกิจของศาสนาอิสลามถือว่าเป็นการซื้อมาขายไป ไม่ใช่การคิดดอกเบี้ยเนื่องจากการบวกเพิ่มกำไรจะ

เป็นค่าตอบแทนความเสี่ยงจากการที่ธนาคารซื้อสินค้ามาให้ลูกค้าก่อนและลูกค้าอาจจะปฏิเสธไม่ยอมรับสินค้านั้น²⁴ วิธีการในทางปฏิบัติที่ทำอยู่ในปัจจุบันคือในกรณีที่ลูกค้าประสงค์จะซื้อสินค้าประเภทหนึ่งประเภทใดและต้องการที่จะขอสินเชื่อเพื่อการซื้อสินค้านั้นดังกล่าวกับธนาคาร ลูกค้าจะต้องแจ้งความประสงค์มายังธนาคาร หากธนาคารเห็นว่าธนาคารสามารถที่จะมีกำไรในการซื้อสินค้าประเภทนั้นมาจำหน่ายให้แก่ลูกค้าได้แล้ว ธนาคารก็จะแจ้งไปยังลูกค้าถึงราคาของสินค้า(ที่ธนาคารได้บวกกำไรเพิ่มไว้ด้วยแล้ว) ที่ธนาคารจะจำหน่ายให้แก่ลูกค้า และหากลูกค้าตกลงที่จะซื้อตามราคาที่ธนาคารเสนอ ธนาคารก็จะทำการซื้อสินค้าและนำไปส่งมอบให้กับลูกค้าต่อไป การให้สินเชื่อดังกล่าวนี้ ลูกค้าจะสามารถชำระเงินค่าสินค้าที่ธนาคารนำมาจำหน่ายให้ได้เป็นงวด ๆ ตามที่ได้ตกลงไว้กับธนาคารซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้ว มักจะเป็นการให้สินเชื่อโดยระยะสั้น²⁵ การให้สินเชื่อในลักษณะดังกล่าวนี้ ธนาคารมีหน้าที่ที่จะต้องพิจารณาถึงความสามารถในการชำระราคาสินค้าของผู้ซื้อสินค้า รวมทั้งจะต้องพิจารณาถึงความต้องการของตลาดของสินค้าประเภทที่ธนาคารจะซื้อมาด้วย ทั้งนี้ เพื่อธนาคารจะได้มีทางเลือกในการจำหน่ายสินค้าแก่ลูกค้ารายอื่น ได้อีกในกรณีที่ผู้ซื้อปฏิเสธที่จะซื้อสินค้านั้น

2.1.2 การขายสินค้าผ่อนส่ง (Bai' Bithaman Ajil: Deferred Sale)

วิธีการให้สินเชื่อโดยการขายสินค้าวิธีนี้ เป็นการขายสินค้าผ่อนส่งระยะยาว โดยธนาคารจะลงทุนในกิจการอสังหาริมทรัพย์หรือซื้อโครงการอสังหาริมทรัพย์จากผู้ลงทุนแล้วนำมาจำหน่ายแก่ผู้ซื้อรายย่อย ทั้งนี้ ธนาคารจะพิจารณาถึงความสามารถในการชำระค่าสินค้าของลูกค้าเป็นสำคัญ การขายสินค้าโดยวิธีการนี้ จะแตกต่างกับการบวกเพิ่มราคาสินค้าตรงที่วาระระยะเวลาในการให้สินเชื่อจะแตกต่างกันมากและลักษณะของสินค้าที่ซื้อขายกันตามข้อนี้ มักจะเป็นอสังหาริมทรัพย์ในส่วนของบ้าน หรือที่ดินที่มีราคาสูง

ไม่ว่าจะเป็นการให้สินเชื่อเพื่อซื้อสินค้าโดยวิธีการใด การบวกเพิ่มราคาสินค้าของธนาคารจะ ไม่ถือว่าเป็นการเรียกดอกเบี้ยแต่อย่างใดเนื่องจากราคาสินค้าที่จะทำการซื้อขายเป็นราคาที่ได้ตกลงกันระหว่างธนาคารและลูกค้าก่อนที่จะได้มีการซื้อขายกันแล้ว อย่างไรก็ตาม ราคาของสินค้าที่ธนาคารได้บวกเพิ่มไปนั้น จะต้องเป็นราคาที่พอสมควรและต้องไม่ใช่ลักษณะของการกักตุนสินค้าหรือการผูกขาดราคาเพื่อกีดกันไม่ให้ลูกค้าไม่มีทางเลือกในการเจรจาเพื่อขอสินเชื่อเพื่อการซื้อสินค้านี้

²⁴ M Umer Chapra, *Towards a Just Monetary System*, (London: The Islamic Foundation, 1985), p. 170.

²⁵ Muhammed Ariff, *Islamic Banking in Southeast Asia*, p. 77.

2.1.3 การขายสินค้าโดยการจองซื้อ (Bai' Salaf)

การขายสินค้าในกรณีที่ผู้ซื้อและผู้ขายยังไม่สามารถกำหนดตัวทรัพย์สินและจำนวนของทรัพย์สินที่จะทำการซื้อขายให้เฉพาะเจาะจงเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง ถือเป็น การต้องห้ามตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม แต่การขายสินค้าโดยจะจัดส่งสินค้าให้กับลูกค้าใน อนาคตเมื่อได้มีการพรรณาลักษณะของสินค้าที่ทำการซื้อขายไว้แน่นอนเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งแล้วก็ไม่ เป็นการต้องห้ามตามคำสอนของศาสนาแต่อย่างใด การให้สินเชื่อในกรณีนี้ ธนาคารจะกำหนดราคา สินค้าโดยคำนึงถึงระยะเวลาที่ให้สินเชื่อและผลกำไรที่ธนาคารควรจะได้รับ ซึ่งราคาสินค้าดังกล่าวจะ ต้องไม่สูงกว่าราคาสินค้าในขณะส่งมอบ ระยะเวลาในการส่งมอบไม่ควรจะเกินรอบระยะเวลาการ ผลิตรอบหนึ่งสำหรับสินค้าที่เป็นวัตถุดิบ หรือไม่ควรจะมากกว่าหนึ่งปี ธนาคารจะรับเงินจากลูกค้า โดยการผ่อนชำระเป็นงวด และเมื่อลูกค้าชำระราคาสินค้าครบถ้วนแล้ว ธนาคารจึงจะส่งมอบสินค้าให้ กับลูกค้า²⁶

2.2 การให้สินเชื่อโดยการร่วมลงทุน (Musharika and Corporation)

การให้สินเชื่อโดยการร่วมลงทุนดังกล่าวถือว่าเป็นหลักการสำคัญของธนาคาร ไม่มีดอกเบี้ย ในกรณีของการร่วมลงทุนแบบแบ่งปันผลกำไรขาดทุน โดยการร่วมลงทุนแบบการเข้า หุ้นส่วน (Musharika) ซึ่งเป็นรูปแบบการประกอบธุรกิจโดยการตกลงเข้าทำสัญญากันระหว่างบุคคล สองฝ่าย ซึ่งธนาคารไม่มีดอกเบี้ยได้นำแนวคิดนี้ไปใช้ในกรณีที่จะให้ลูกค้าของธนาคารกู้ยืมเงิน กล่าว คือ ธนาคารก็จะเข้าทำสัญญาเข้าหุ้นส่วนกับผู้กู้ หรือตัวแทนของผู้กู้เพื่อร่วมกันประกอบกิจการ โดย มีข้อตกลงเรื่องการแบ่งผลกำไรขาดทุนและระยะเวลาในการลงทุนไว้ล่วงหน้า โดยปกติแล้ว ธนาคาร จะดอนการลงทุนของธนาคารในกิจการออกทีละน้อยเมื่อผู้กู้ที่อยู่ในสถานะที่มีความสามารถที่จะใช้คืน เงินกู้ได้ ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้กู้สามารถที่จะดำเนินธุรกิจต่อไปได้โดยลำพัง ในกรณีที่กิจการประสบกับ ภาวะการขาดทุน การขาดทุนดังกล่าวก็จะเฉลี่ยกันไปตามสัดส่วนของการลงทุนด้วย อย่างไรก็ตาม หากการขาดทุนเกิดจากความประมาทเลินเล่อ หรือเกิดจากการกระทำโดยเจตนาของหุ้นส่วนฝ่ายใด ฝ่ายหนึ่งแล้ว หุ้นส่วนฝ่ายที่ก่อให้เกิดการขาดทุนโดยการกระทำดังกล่าวก็ต้องรับภาระในการขาด ทุนนั้นโดยลำพัง²⁷ สัญญาการเข้าหุ้นส่วนในลักษณะนี้จะไม่สามารถโอนเปลี่ยนมือให้แก่ผู้อื่นได้ เพราะธนาคารจะพิจารณาคุณลักษณะของผู้กู้ซึ่งเป็นหุ้นส่วนในการลงทุนเป็นสาระสำคัญ อย่างไรก็ตาม ในบางประเทศ เช่น ประเทศปากีสถาน ได้มีการนำเอาแนวคิดในเรื่องของ Musharika ไปดัด แปลงใช้ กล่าวคือในการเข้าทำสัญญาหุ้นส่วนแบบนี้ ธนาคารจะเป็นผู้สนับสนุนทางการเงินแก่กิจการ

²⁶ Zubair Iqbal and Abbas Mirakhor, "Islamic Banking", p. 11.

²⁷ M. Umer Chapra, *Towards a Just Monetary System*, p. 165.

โดยการให้สินเชื่อหรือการให้วงเงินเบิกเกินบัญชี กิจการที่เข้าเป็นหุ้นส่วนดังกล่าวจะต้องเปิดบัญชีไว้กับธนาคาร ธนาคารจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการบริหารกิจการแต่จะเป็นผู้ควบคุมการเบิกจ่ายเงินจากบัญชีดังกล่าวแทน การคำนวณผลกำไรขาดทุนก็จะพิจารณาจากการใช้เงินในบัญชีดังกล่าว²⁸

ส่วนการลงทุนโดยการเข้าถือหุ้นในบริษัท (Corporation) ไม่ว่าจะ เป็นบริษัทมหาชนหรือบริษัทเอกชน ถือได้ว่าเป็นการลงทุนอย่างหนึ่งของธนาคารในการทำกำไร โดยเฉพาะการลงทุนกับบริษัทที่มั่นคงและให้ผลกำไรในการลงทุนที่สูง การลงทุนโดยการเข้าถือหุ้นในบริษัทดังกล่าวเป็นทางเลือกอย่างหนึ่งของกิจการธนาคาร และเป็นการลดบทบาทการกู้ยืมเงินธนาคารพาณิชย์ของกิจการที่ธนาคารเข้าถือหุ้นได้อีกส่วนหนึ่งด้วย

2.3 การให้สินเชื่อเพื่อการลงทุนโดยไม่มีอำนาจในการจัดการ (Mudaraba)

การให้สินเชื่อโดยวิธีการนี้ ธนาคารจะเป็นผู้ลงทุนในกิจการใดกิจการหนึ่งที่ธนาคารเห็นว่าผู้ประกอบการมีความรู้ ความสามารถที่จะประกอบการให้ประสบความสำเร็จ และมีผลกำไร ธนาคารจะทำข้อตกลงกับผู้ขอสินเชื่อถึงวิธีการในการเข้าร่วมลงทุน ระยะเวลาในการร่วมลงทุนและรายละเอียดของกิจการที่ร่วมลงทุน ในกรณีที่ธนาคารและผู้ขอสินเชื่อสามารถที่จะตกลงกันได้ ธนาคารและผู้ขอสินเชื่อก็จะเข้าทำสัญญาร่วมลงทุนระหว่างกันตามข้อตกลงที่ได้ตกลงกันไว้ ธนาคารจะไม่เข้าไปจัดการในเรื่องของการบริหารกิจการของผู้ขอสินเชื่อซึ่งจะเป็นผู้ประกอบการของกิจการที่ให้สินเชื่อ นั้น แต่ธนาคารจะเป็นเพียงผู้ดูแลให้กิจการดำเนินไปตามสัญญาร่วมลงทุนที่ได้ทำไว้เท่านั้น ผู้ประกอบการที่ได้รับสินเชื่อจากธนาคารนี้ จะต้องปฏิบัติตามสัญญาอย่างเคร่งครัดโดยนำเงินที่ได้รับมานี้ไปใช้จ่ายในกิจการและใช้จ่ายในการอื่นที่กำหนดไว้ในสัญญาเท่านั้น นอกจากนั้นแล้ว ในข้อสัญญาร่วมลงทุนจะมีข้อกำหนดว่าผู้ประกอบการจะต้องใช้ความรู้ความสามารถของตนในการดำเนินการอย่างเต็มที่²⁹

ในกรณีที่กิจการร่วมลงทุนจำเป็นจะต้องใช้เงินลงทุนสูง คู่สัญญาอาจทำความตกลงให้ธนาคารจัดหาผู้ร่วมลงทุนเข้าร่วมลงทุนในกิจการได้ ในกรณีดังกล่าวธนาคารจะเชิญชวนประชาชนทั่ว ๆ ไปเข้าร่วมลงทุน โดยธนาคารจะออกตราสารเพื่อระดมทุนที่เรียกว่า Mudaraba Certificate ผู้ทรงตราสารดังกล่าวจะต้องผูกพันตามเงื่อนไขในการออกตราสารนั้น โดยจะเป็นผู้ลงทุนในการประกอบกิจการเช่นเดียวกับธนาคาร ทั้งนี้ ธนาคารจะเป็นผู้จัดการดูแลรักษาผลประโยชน์ให้แก่ผู้ทรงตราสารดังกล่าว รวมทั้งจะรายงานผลประกอบการให้แก่ผู้ทรงตราสารเพื่อทราบ การร่วมลงทุน

²⁸ Zubair Iqbal and Abbas Mirakhor, Islamic Banking, Occasional Paper no.49,

(Washington : International Monetary Fund, 1987), p. 16.

²⁹ Ibid., p.16.

ตามสัญญา Mudaraba ส่วนมากจะเป็นการร่วมลงทุนกันในโครงการระยะสั้นเพื่อให้มีการแบ่งปันผลกำไรระหว่างกันโดยเร็ว ดังนั้น ในกิจการดังกล่าวจึงห้ามการกู้ยืมเงินระยะยาวในนามของกิจการ เนื่องจากจะก่อภาระให้แก่ผู้ร่วมลงทุนและธนาคาร หากมีการกู้ยืมเงินดังกล่าวแล้ว ผู้ประกอบการจะต้องรับผิดชอบเป็นการเฉพาะตัวโดยไม่กระทบถึงผู้ร่วมลงทุนรายอื่น ๆ ในส่วนของการแบ่งปันผลกำไรขาดทุนนั้น ธนาคารจะได้รับผลกำไรตามอัตราที่ตกลงกันไว้ล่วงหน้าในสัญญาาร่วมลงทุน ในกรณีที่กิจการขาดทุน ธนาคารในฐานะผู้ลงทุนจะต้องรับผิดชอบต่อผลของการขาดทุนแต่เพียงผู้เดียว ผู้ประกอบการไม่ต้องรับผิดชอบต่อผลการขาดทุนของกิจการแต่อย่างใด การให้สินเชื่อในลักษณะนี้จะขึ้นอยู่กับข้อสัญญาที่ธนาคารตกลงกับลูกค้าไว้เป็นสำคัญ และทุกฝ่ายจะต้องปฏิบัติตามสัญญาอย่างเคร่งครัด

2.4 การให้กู้ยืมเงินเบิกเกินบัญชี (Overdraft)³⁰

โดยทั่วไปเมื่อลูกค้าได้เปิดบัญชีกระแสรายวันไว้กับธนาคาร โดยมีหลักประกันการเบิกจ่ายเงินกับธนาคารไว้แล้ว หากจำนวนเงินที่เจ้าของบัญชีสั่งจ่ายมากกว่าจำนวนเงินที่มีอยู่ในบัญชีแต่ไม่เกินกว่าหลักประกันที่มีไว้กับธนาคาร ธนาคารอาจจะพิจารณาให้ลูกค้าเบิกเงินเกินบัญชีดังกล่าวได้ เมื่อพิจารณาจากฐานะของลูกค้าในการจ่ายเงินคืนแก่ธนาคาร และเมื่อลูกค้าได้ทำความตกลงที่จะรับผิดชอบในการจ่ายเงินที่ธนาคารได้จ่ายให้แก่ลูกค้าไปก่อน การให้กู้ยืมเงินเบิกเกินบัญชีจะเป็นการให้กู้ยืมในระยะสั้นเท่านั้น ธนาคารจะไม่สามารถเรียกเก็บค่าตอบแทนจากการให้กู้ยืมเงินดังกล่าวนี้ได้ การให้กู้ยืมเงินเบิกเกินบัญชีนี้ ธนาคารจะจัดให้เฉพาะลูกค้าที่เปิดบัญชีกระแสรายวันและยินยอมให้ธนาคารนำเงินไปใช้ในการประกอบกิจการของธนาคารเท่านั้น เนื่องจากธนาคารจะได้รับประโยชน์จากการที่นำเงินในบัญชีไปใช้จ่ายอยู่แล้ว นอกจากนั้นแล้ว ธนาคารยังได้ทำข้อตกลงระหว่างผู้เปิดบัญชีกระแสรายวันให้สำรองเงินในบัญชีไว้ส่วนหนึ่งเพื่อการดังกล่าว ดังนั้น เมื่อมีผู้เปิดบัญชีกับธนาคารเป็นจำนวนมากแล้ว ธนาคารก็สามารถที่จะนำเงินสำรองจากบัญชีเหล่านี้มาใช้จ่ายเป็นเงินกู้ยืมเบิกเกินบัญชีได้

3. การรับฝากเงิน

นอกจากธนาคารจะทำหน้าที่ในการนำเงินทุนของธนาคารออกไปลงทุนในกิจการต่าง ๆ แล้ว ธนาคารยังมีหน้าที่ในการระดมเงินออมจากประชาชนทั่วไปเพื่อการออมทรัพย์และ

³⁰ Ibid., p. 10

การลงทุน โดยธนาคารจะจัดให้มีการเปิดบัญชีเงินฝากประเภทต่าง ๆ ของธนาคารไว้บริการแก่ผู้ฝาก โดยทั่วไปแล้ว ธนาคารจะเปิดให้บริการเงินฝากแก่ลูกค้าของธนาคารดังนี้³¹

3.1 การฝากเงินโดยไม่มีผลตอบแทน³²

การฝากเงินในกรณีนี้ ธนาคารจะเป็นผู้เก็บรักษาเงินไว้ให้แก่ลูกค้า เช่นเดียวกับกับการฝากทรัพย์โดยทั่วไป ธนาคารจะนำเงินที่ถูกฝากไว้มาใช้กับกิจการของธนาคาร ไม่ได้และธนาคารจะต้องคืนเงินเท่ากับจำนวนที่ถูกฝากไว้เมื่อลูกค้าทวงถาม หรือเมื่อครบกำหนดระยะเวลาในการฝากเงิน การให้บริการรับฝากเงินดังกล่าว ธนาคารจะเรียกเก็บค่าธรรมเนียมในการเก็บรักษาเงินจากผู้ฝาก เว้นแต่ลูกค้าจะได้ตกลงกับธนาคารให้ธนาคารนำเงินจำนวนดังกล่าวไปใช้จ่ายเพื่อกิจการของธนาคารได้ ทั้งนี้ ลูกค้าจะไม่มีสิทธิได้รับผลตอบแทนในกรณีที่ธนาคารนำเงินฝากไปทำให้เกิดผลกำไรขึ้น บัญชีเงินฝากโดยไม่มีผลตอบแทนอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ

- บัญชีเงินฝากออมทรัพย์หรือฝากประจำ
- บัญชีเงินฝากกระแสรายวัน

รายละเอียดของการเปิดบัญชีและลักษณะของบัญชีดังกล่าวไว้แล้วในหัวข้อเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างทุน เจ้าของทุนและธนาคาร อย่างไรก็ตาม ธนาคารอาจเสนอผลตอบแทนให้แก่ผู้ฝากเงินในบัญชีดังกล่าว ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปของเงินส่วนลดค่าธรรมเนียมในการรับฝาก หรือการให้สิทธิพิเศษในการให้บริการใด ๆ ของธนาคาร ผลตอบแทนดังกล่าวจะไม่ถือว่าเป็นดอกเบี้ย เพราะธนาคารไม่ได้กำหนดอัตราที่แน่นอนตายตัวไว้ว่าผู้ฝากเงินจะต้องได้รับเงินจำนวนดังกล่าวเช่นเดียวกับการได้ดอกเบี้ยจากการฝากเงินของธนาคารพาณิชย์โดยทั่วไป

ในการให้บริการรับฝากเงินโดยไม่มีค่าตอบแทนของธนาคาร จะอยู่บนพื้นฐานของการได้รับประโยชน์ร่วมกัน กล่าวคือ ผู้ฝากเงินจะได้รับประโยชน์จากการที่ธนาคารเก็บรักษาเงินให้ และธนาคารจะได้รับประโยชน์จากการนำเงินดังกล่าวไปใช้สอยในกิจการของธนาคาร

3.2 การฝากเงินเพื่อการลงทุน³³

บุคคลใดที่ประสงค์จะร่วมลงทุนกับธนาคารสามารถที่จะนำเงินมาลงทุน โดยการเปิดบัญชีเงินฝากเพื่อการลงทุนไว้กับธนาคาร โดยธนาคารจะทำความตกลงกับผู้เปิดบัญชีดังกล่าว ถึงรายละเอียดของกิจการที่จะนำเงินไปลงทุน ระยะเวลาและเงื่อนไขในการลงทุน โดยปกติแล้วบัญชีเงินฝากเพื่อการลงทุนจะมีกำหนดระยะเวลาการฝากเงินไว้เป็นการแน่นอน และเมื่อครบ

³¹ Ibid., p.10.

³² Ibid., p. 10.

³³ Ibid., p. 10.

กำหนดระยะเวลาดังกล่าวธนาคารจะต้องทำการชำระบัญชีเพื่อคำนวณผลกำไรขาดทุนของการประกอบกิจการและจะจัดสรรแบ่งกันไปตามอัตราส่วนของเงินลงทุนที่เปิดบัญชีไว้กับธนาคาร ในกรณีที่กิจการที่ลงทุนมีผลกำไร ผู้ฝากเงินก็จะได้รับเงินกำไรดังกล่าวไปพร้อมกับเบ็ดถอนเงินฝาก ในกรณีที่กิจการมีผลการดำเนินการขาดทุน ธนาคารก็จะหักเงินส่วนที่ขาดทุนนั้นออกจากเงินในบัญชี และหากมีเงินเหลือก็จะคืนให้แก่ผู้ฝาก เงินฝากเพื่อการลงทุนอาจแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทตามระยะเวลาในการร่วมลงทุนดังนี้

(1) บัญชีเงินฝากเพื่อการลงทุนในระยะสั้น (Short Term Investment Deposit) ซึ่งจะมีกำหนดเวลาฝากเงินในระยะสั้น ๆ ไม่เกิน 3 เดือน

(2) บัญชีเงินฝากเพื่อการลงทุนในระยะยาว (Long Term Investment Deposit) เป็นบัญชีเงินฝากเพื่อการลงทุนที่มีระยะเวลาการฝากเงินตั้งแต่ 3 เดือนขึ้นไป

ธนาคารสามารถที่จะนำเงินฝากเพื่อการลงทุนไปใช้ในกิจการตามสัญญาาร่วมลงทุนระหว่างผู้เปิดบัญชีกับธนาคารได้ โดยธนาคารจะเข้าเป็นผู้ประกอบการ และผู้ฝากเงินจะเป็นผู้ลงทุน ข้อตกลงในสัญญาาร่วมลงทุนจะมีลักษณะต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ก. ธนาคารจะนำเงินฝากไปลงทุนในกิจการใดกิจการหนึ่ง โดยธนาคารจะทำหน้าที่ดูแลและจัดการเกี่ยวกับเงินฝากนั้น ในกรณีนี้ธนาคารจะทำหน้าที่เช่นเดียวกับทรัสต์ และมีสิทธิที่จะได้รับค่าตอบแทนจากการทำหน้าที่ดังกล่าว ส่วนผู้เปิดบัญชีเงินฝากก็จะได้รับผลตอบแทนจากการลงทุน

ข. ธนาคารสามารถนำเงินฝากในบัญชีไปลงทุนในกิจการใดกิจการหนึ่ง ที่ธนาคารเป็นผู้ประกอบการด้วยตนเอง กรณีนี้ ธนาคารจะต้องตกลงแบ่งปันผลกำไรระหว่างกันตามที่ได้ตกลงกันไว้ในสัญญาเปิดบัญชีเงินฝากเพื่อการลงทุน และในกรณีที่กิจการขาดทุน ธนาคารจะไม่ต้องรับผิดชอบในส่วนของการขาดทุน ภาระการขาดทุนดังกล่าวจะตกอยู่กับผู้ฝากเงินแต่เพียงผู้เดียวเท่านั้น

ค. การลงทุนร่วมกัน การลงทุนโดยวิธีนี้ ธนาคารจะลงเงินของตนพร้อมกับเงินฝากในบัญชีดังกล่าว โดยธนาคารมีหน้าที่ดูแลจัดการแทนผู้ฝากเงิน การลงทุนในกรณีนี้ส่วนมากมักจะเกิดกับการลงทุนในโครงการขนาดใหญ่ ซึ่งใช้เงินลงทุนจำนวนมาก ธนาคารจะจัดทำหนังสือชี้ชวนให้ผู้สนใจจะเข้าร่วมลงทุนเข้าร่วมลงทุนกับตน ในส่วนของการแบ่งปันผลกำไรขาดทุนก็จะเป็นไปตามสัดส่วนที่กำหนดไว้ในสัญญาาร่วมลงทุน

การลงทุนกับธนาคารโดยการเปิดบัญชีเงินฝากเพื่อการลงทุนนี้ ธนาคารมีหน้าที่ที่สำคัญอย่างหนึ่งที่จะต้องแจ้งผลการประกอบการให้ผู้ร่วมลงทุนทราบเป็นคราว ๆ ไป ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้ร่วมลงทุนทราบถึงสภาวะและการประกอบการของกิจการที่ตนร่วมทุนนั้น โดยปกติแล้วธนาคารมัก

จะแจ้งให้ทราบในทุกระยะเวลา 6 เดือน ในกรณีที่เป็นการร่วมลงทุนแบบไม่มีกำหนดเวลา การถอนการลงทุนก็สามารถที่จะกระทำได้โดยผู้ฝากเงินจะต้องแจ้งไปยังธนาคารล่วงหน้าตามกำหนดระยะเวลาที่กำหนดไว้ในสัญญาร่วมลงทุน ในกรณีที่ผู้ฝากเงินไม่ได้แจ้งแก่ธนาคารตามกำหนดเวลาเพื่อถอนการลงทุนดังกล่าว ผู้ฝากเงินอาจจะไม่ได้รับผลตอบแทนจากการลงทุนหรืออาจจะต้องชำระเงินค่าปรับให้แก่ธนาคาร ซึ่งการไม่ได้รับผลตอบแทนหรือการชำระค่าปรับให้แก่ธนาคารดังกล่าวนี้ ก็จะนำมาใช้กับการเปิดบัญชีเพื่อการลงทุนแบบมีกำหนดระยะเวลา และผู้เปิดบัญชีถอนเงินก่อนครบกำหนดเวลาที่ได้ตกลงไว้กับธนาคาร

4. การประกอบธุรกิจอื่นของธนาคารไม่มีดอกเบี้ย

นอกจากการประกอบธุรกิจของธนาคารที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้ว ธนาคารยังสามารถที่จะให้บริการประเภทอื่นได้อีก ทั้งนี้ ภายใต้เงื่อนไขว่าการให้บริการดังกล่าวจะต้องไม่เกี่ยวข้องกับการคิดดอกเบี้ย การประกอบธุรกิจอื่นของธนาคาร ได้แก่

4.1 การให้สินเชื่อเพื่อการทำอิสซิง (Ijara) ซึ่งอาจแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

4.1.1 การอิสซิงที่ไม่อาจเพิกถอนได้ (Financial Lease)³⁴

การให้สินเชื่อเพื่อการอิสซิงในลักษณะนี้ ธนาคารจะทำความตกลงกับลูกค้าโดยธนาคารจะซื้อทรัพย์สินอย่างหนึ่งอย่างใดตามที่ได้ตกลงกับลูกค้าไว้ เมื่อธนาคารซื้อทรัพย์สินดังกล่าวแล้ว ก็จะนำทรัพย์สินนั้นออกให้ลูกค้าเช่าในระยะยาว ในระหว่างการเช่าดังกล่าวธนาคารยังคงมีกรรมสิทธิ์เหนือทรัพย์สินที่เช่านั้น โดยลูกค้ามีสิทธิที่จะใช้ทรัพย์สินนั้นได้ครบใดที่ยังคงชำระค่าเช่าให้แก่ธนาคาร เมื่อสิ้นสุดระยะเวลาการเช่าดังกล่าว ลูกค้าจะต้องส่งมอบทรัพย์สินคืนให้แก่ธนาคาร สัญญาอิสซิงในลักษณะนี้ ลูกค้าไม่สามารถที่จะบอกเลิกสัญญาก่อนครบกำหนดการเช่าได้ ธนาคารจะตั้งอัตราค่าเช่าโดยคำนวณจากราคาทรัพย์สินที่เช่าบวกกับผลกำไรที่ธนาคารควรจะได้รับ อย่างไรก็ตาม คู่สัญญาอาจจะตกลงกันให้ลูกค้ามีสิทธิที่จะซื้อทรัพย์สินที่เช่านั้นได้เมื่อสิ้นสุดระยะเวลาการเช่า

4.1.2 การอิสซิงแบบชั่วคราว (Operating Lease)³⁵

การอิสซิงแบบชั่วคราวนี้ จะแตกต่างกับการอิสซิงแบบเพิกถอนไม่ได้ กล่าวคือ ลูกค้ามีสิทธิที่จะบอกเลิกสัญญาได้โดยไม่ถือว่าเป็นการผิดสัญญา ระยะ

³⁴ M. Umer Chapra, *Toward a Just Monetary System*, p. 167.

³⁵ *Ibid.*, p. 167.

เวลาของการทำลิสซิ่งแบบชั่วคราวนี้ จะมีกำหนดเวลาสั้นกว่าระยะเวลาของการลิสซิ่งแบบเพิกถอนไม่ได้ และธนาคารจะเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษาทรัพย์สิน และถูกคว่ำมีหน้าที่รับผิดชอบเฉพาะค่าเช่าตามสัญญาเท่านั้น

การทำลิสซิ่งดังกล่าวนี้ ได้มีการพิจารณาโดยนักกฎหมายอิสลามและอนุญาตให้ธนาคารสามารถประกอบกิจการลิสซิ่งได้ เนื่องจากตามกฎหมายอิสลามจะห้ามการกำหนดผลตอบแทนที่แน่นอนจากการให้เงินลงทุน แต่อนุญาตให้กำหนดผลตอบแทนที่แน่นอนจากการให้ทรัพย์สินที่เกิดจากทุนได้ โดยให้เหตุผลว่าการที่เงินลงทุนได้เปลี่ยนสภาพเป็นทรัพย์สิน เจ้าของเงินลงทุนจะต้องเข้ามามีส่วนในการรับความเสี่ยงจากตัวทรัพย์สิน กล่าวคือ ในกรณีที่เป็นการให้เงินลงทุนไปใช้และได้ผลตอบแทนกลับมานั้น เจ้าของเงินไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบในความเสี่ยงของเงินลงทุนนั้น แต่ในกรณีที่ทรัพย์สินแล้ว ความเสี่ยงในการที่ทรัพย์สินจะสูญหายหรือเสื่อมสภาพไปก็เกิดขึ้น ในกรณีของการทำลิสซิ่งแบบชั่วคราว ความเสี่ยงทั้งหมดจะตกอยู่กับผู้ให้เช่า(ธนาคาร) และในส่วนของลิสซิ่งแบบเพิกถอนไม่ได้ อาจจะมีข้อถกเถียงได้ว่าความเสี่ยงได้เกิดขึ้นจากการที่ต้องรับคืนซากของทรัพย์สิน ในกรณีที่ทรัพย์สินเสื่อมสภาพก่อนกำหนด ซึ่งก็จะเป็นภาระของผู้ให้เช่าเช่นเดียวกัน

4.2 การประมูลเพื่อการลงทุน³⁶

เมื่อมีโครงการใด โครงการหนึ่งที่ผู้รับเหมาต้องเข้าทำการประมูลเพื่อก่อสร้างหรือเพื่อการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งให้โครงการแล้วเสร็จ ผู้ประมูลโครงการจำเป็นที่จะต้องหาแหล่งเงินทุนเพื่อการสนับสนุนการเข้าประมูลโครงการของตน ธนาคารอาจจะเสนอตัวเข้าเป็นผู้ให้การสนับสนุนดังกล่าวได้ โดยมีสิทธิที่จะได้รับผลตอบแทนจากผู้เข้าร่วมประมูล

ในการพิจารณาเข้าเป็นผู้ให้การสนับสนุนการประมูลดังกล่าว ธนาคารจะต้องทำการศึกษาถึงความเป็นไปได้เบื้องต้นของโครงการก่อน และจะต้องคำนึงถึงผู้ที่ตนจะให้การสนับสนุนควรมีสักยภาพเพียงพอที่จะชนะการประมูลหรือไม่ ค่าใช้จ่ายในการศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการในเบื้องต้น และผลตอบแทนของการลงทุนคือเศรษฐกิจเนื่องจากการเข้าสนับสนุนโครงการนี้ ธนาคารจะไม่เพียงแต่เป็นผู้ได้รับค่าตอบแทนจากผู้เข้าร่วมประมูลที่ตนสนับสนุนเท่านั้น แต่ธนาคารจะเข้าร่วมลงทุนตามหลักการในเรื่องการแบ่งปันผลกำไรขาดทุนด้วย ดังนั้น ในกรณีที่ผู้ประมูลงานได้ประกอบกิจการตามโครงการที่ประมูลได้มาและมีผลขาดทุน ธนาคารในฐานะผู้ร่วมลงทุนก็ต้องร่วมรับผิดชอบในผลขาดทุนนั้นด้วย อย่างไรก็ตาม ธนาคารอาจจะจำหน่ายส่วนการลงทุนของตนออกไปภายหลัง โดยจำหน่ายให้แก่ผู้ประมูลหรือแก่บุคคลอื่น

³⁶ Ibid., p. 169.

การประมูลเพื่อการลงทุนดังกล่าวนี้ ตามหลักกฎหมายอิสลามถือได้ว่าเป็นความเสี่ยงในการดำเนินงาน เนื่องจากราคาที่ตั้งไว้ในขณะประมูลย่อมจะมีผลต่อผลกำไรของโครงการ ซึ่งจะแตกต่างกับการคิดดอกเบี้ยที่สามารถที่จะกำหนดวิธีคิดได้อย่างแน่นอน

4.3 ตราสารทางการเงินเพื่อการลงทุน (Participation Term Certificate :

PTC)³⁷

ตราสารทางการเงินในการร่วมลงทุนเป็นตราสารทางการเงินที่เปลี่ยนมือได้ชนิดหนึ่งที่ออกโดยธนาคาร ไม่มีดอกเบี้ย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทดแทนการกู้ยืมเงินระยะกลางและระยะยาวแทนการออกหุ้นกู้ซึ่งเป็นตราสารที่มีการคิดดอกเบี้ยในกิจการหุ้นส่วน (Musharika) หรือการร่วมลงทุน (Mudaraba) ตราสารชนิดนี้จะมีอายุสูงสุด 10 ปี ในระหว่างระยะเวลาดังกล่าวผู้ทรงตราสารสามารถไถ่ถอนตราสารดังกล่าวได้ ตราสารชนิดนี้ได้รับการออกแบบโดยธนาคารอิสลามแห่งสาธารณรัฐอิสลามปากีสถาน เพื่อทดแทนการตราสารประเภทหุ้นกู้ซึ่งจะกำหนดผลตอบแทนที่จะได้รับจากหุ้นกู้ไว้แน่นอนซึ่งจะเข้าหลักเกณฑ์ของการคิดดอกเบี้ยในศาสนาอิสลาม ผู้ทรงตราสารจะถือเป็นผู้ร่วมลงทุนกับกิจการที่กำหนดในตราสารนั้น ตราสารดังกล่าวเป็นตราสารฝ่ายทุนแต่ไม่ใช่หุ้นสามัญ การออกตราสารชนิดดังกล่าวนี้ ได้มีการออกเพื่อจำหน่ายโดยมีวัตถุประสงค์ในการระดมทุนต่าง ๆ โดยธนาคารจะเป็นผู้ออกตราสารจำหน่ายแก่ประชาชนเป็นคราว ๆ การเรียกเก็บเงินจากการซื้อตราสารดังกล่าวจะแบ่งการเรียกเก็บเงินออกเป็นงวด ๆ ทั้งนี้เพื่อสร้างแรงจูงใจให้คนเข้าซื้อตราสารนั้น โดยปกติแล้วการชำระเงินจะแบ่งออกเป็น 2 งวด มีกำหนดงวดละ 6 เดือน ในกรณีที่มิผลกำไรจากการประกอบกิจการ ผู้ทรงตราสารจะได้ผลกำไรเช่นเดียวกันเมื่อชำระเงินค่าตราสารเต็มจำนวนกรณีที่กิจการขาดทุนในรอบบัญชีใด กิจการที่ร่วมลงทุนจะต้องคิดบัญชีโดยหักผลขาดทุนในกำไรสะสมของกิจการออกเสียก่อน จึงจะนำผลขาดทุนนั้นไปหักเอาจากส่วนของเงินที่ลงทุนในตราสารได้นอกจากนี้ ธนาคารอาจกำหนดให้ตราสารดังกล่าวสามารถเปลี่ยนเป็นหุ้นสามัญของกิจการได้ทั้งหมดหรือบางส่วน ในการออกตราสารดังกล่าว กิจการที่ประสงค์จะระดมทุนโดยการออกตราสารจะต้องนำหลักทรัพย์มาจำนองเป็นการค้ำประกันการออกตราสารดังกล่าวด้วย โดยทั่วไปแล้ว ตราสารดังกล่าวก็สามารถที่จะโอนเปลี่ยนมือและจะมีการซื้อขายกันในตลาดหลักทรัพย์ ในการควบคุมการออกตราสารชนิดนี้จะต้องมีการแต่งตั้งทราสต์เพื่อตรวจสอบโครงการที่มีการออกตราสารและตรวจสอบเอกสารต่างๆ ของโครงการเพื่อดูแลรักษาผลประโยชน์ของผู้ลงทุนโดยการซื้อตราสาร และในการออกตราสารจะต้องผ่านขั้นตอนการพิจารณาของหน่วยงานที่รับผิดชอบในการออกตราสาร ตรา

³⁷ Zubair Iqbal and Abbas Mirakhor, "Islamic Banking", p. 16.

สารชนิดนี้จะต้องมีการจ้างองทรัพย์สินของผู้ออกตราสารหรือมีหลักประกันมาวางเพื่อค้ำประกันการออกตราสารดังกล่าว

4.4 การลงทุนเพื่อการเกษตร (Muzara' ah)³⁸

ธนาคารอาจลงทุนเพื่อการเกษตร โดยการจัดหาที่ดินที่อยู่ในความครอบครองของคนให้แก่ผู้ร่วมลงทุนที่เป็นเกษตรกรเพื่อให้เข้าครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินนั้นตามกำหนดเวลาในการร่วมลงทุนที่ตกลงไว้กับธนาคาร ซึ่งระยะเวลาการลงทุนจะขึ้นอยู่กับระยะเวลาในการทำประโยชน์ในที่ดิน เช่นระยะเวลาการเก็บเกี่ยวพืชผลคราวใดคราวหนึ่ง ธนาคารผู้ครอบครองที่ดินจะกำหนดระยะเวลาให้ต่ำกว่าระยะเวลาดังกล่าวไม่ได้ ในการทำประโยชน์ในที่ดินธนาคารจะเป็นผู้ออกทุนในค่าเมล็ดพันธุ์ ค่าปุ๋ย และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ในการเพาะปลูกนั้น เกษตรกรจะเป็นผู้ลงทุนโดยแรงงานในการเพาะปลูกและดูแลพืชผลนั้น เมื่อพืชผลได้รับการเก็บเกี่ยวและขายออกไปแล้วทั้งสองฝ่ายจึงจะได้แบ่งปันผลกำไรจากการทำประโยชน์ในที่ดินดังกล่าวตามข้อตกลงที่ทำกันไว้ล่วงหน้า

การแบ่งปันผลประโยชน์ในการใช้ที่ดินเป็นที่อนุมัติตามกฎหมายอิสลาม โดยนักกฎหมายอิสลามมีความเห็นว่ากรณีที่เจ้าของที่ดินได้รับประโยชน์จากการใช้ที่ดิน ถือว่าเจ้าของที่ดินได้รับประโยชน์มาจากการที่ได้ให้การตอบแทนหรือมีความเสี่ยงแล้ว เนื่องจากผลกำไรที่ได้รับจากการทำการเกษตรจะไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับความสามารถในการเพาะปลูกและสภาพแวดล้อมในระหว่างการทำเพาะปลูกนั้น ซึ่งทำให้เจ้าของที่ดินไม่อาจกำหนดผลตอบแทนที่แน่นอนเช่นเดียวกับการคิดดอกเบี้ย

4.5 การให้สินเชื่อทางการค้า³⁹

ธนาคารจะให้สินเชื่อทางการค้าในระยะสั้นแก่ลูกค้า โดยการออกทุนให้แก่ลูกค้าในการซื้อสินค้า การนำเข้าสินค้า การส่งออกสินค้าและเครื่องจักร การสำรองสินค้าอะไหล่ วัสดุค้ำเพื่อการผลิต และสินค้าที่สำเร็จรูปตามที่ถูกค้าประกอบธุรกิจ การให้สินเชื่อแก่ลูกค้าดังกล่าวจะสามารถทำได้โดยวิธีการดังต่อไปนี้

(1) เลตเตอร์ ออฟ เครดิต บนหลักการของอัลวาการา (Letter of Credit under Principal of Al Wakara)

ในกรณีที่ลูกค้าประสงค์จะได้รับสินเชื่อโดยการเปิดเลตเตอร์ ออฟ เครดิต เพื่อชำระราคาสินค้าให้แก่ผู้ขายสินค้านั้นจะต้องแจ้งขอเปิดเลตเตอร์ ออฟ เครดิตไปยังธนาคาร ธนาคารจะแจ้งให้ลูกค้านำหลักประกันที่มีมูลค่าเท่ากับสินเชื่อที่ธนาคารจะให้มามอบไว้ให้แก่ธนาคาร เพื่อเป็นประกันการให้สินเชื่อดังกล่าว เมื่อธนาคารได้รับหลักประกันดังกล่าวแล้ว

³⁸ Shahrukh Rafi Khan, Profit and Loss Sharing, p. 116-117.

³⁹ Muhamed Ariff, Islamic Banking in Southeast Asia, p. 77-78.

ธนาคารก็จะเปิดเลตเตอร์ออฟเครดิตเพื่อชำระเงินค่าสินค้าให้แก่ลูกค้า ซึ่งในการให้สินเชื่อดังกล่าวนี้ ธนาคารจะได้รับค่าธรรมเนียมเป็นการตอบแทน

(2) เลตเตอร์ ออฟ เครดิต บนหลักการของการเป็นหุ้นส่วน

(Letter of Credit under Principal of Al Musharika)

การให้สินเชื่อโดยวิธีการดังกล่าวนี้ ลูกค้าจะต้องแจ้งความประสงค์ขอเปิดเลตเตอร์ ออฟ เครดิต ให้ธนาคารทราบ และทั้งสองฝ่ายจะเข้าทำสัญญาตกลงกันในเงื่อนไขของการให้สินเชื่อแบบเช่าเป็นหุ้นส่วน ทั้งนี้ ลูกค้าจะต้องวางมัดจำโดยฝากไว้กับธนาคารสำหรับหุ้นในส่วนของตนโดยจะคำนวณจากราคาสินค้าที่จะทำการซื้อหรือนำเข้า ธนาคารจะออกเลตเตอร์ออฟเครดิต และจะชำระเงินค่าสินค้าให้แก่ธนาคารผู้เรียกให้ชำระ โดยการใช้เงินที่ลูกค้าได้นำมาฝากไว้ร่วมกับเงินที่ธนาคารให้สินเชื่อแบบเช่าเป็นหุ้นส่วนของธนาคาร และธนาคารจะส่งมอบเอกสารให้แก่ลูกค้าเพื่อไปรับสินค้าซึ่งลูกค้าจะต้องนำสินค้านี้ไปดำเนินการตามที่ใดตกลงกันไว้กับธนาคาร กำไรจากการดังกล่าวจะแบ่งกันตามสัดส่วนการเข้าหุ้นระหว่างธนาคารกับลูกค้า

(3) เลตเตอร์ ออฟ เครดิต ภายใต้หลักการของการบวกเพิ่มราคา

สินค้า (Letter of Credit under the Principal of Al Murabaha)

การให้สินเชื่อโดยวิธีนี้ เมื่อลูกค้าประสงค์จะเปิด เลตเตอร์ ออฟ เครดิต ก็จะแจ้งมายังธนาคารเพื่อขอให้ธนาคารเปิดเลตเตอร์ออฟเครดิตให้ก่อน โดยให้ธนาคารเป็นผู้ซื้อสินค้าและชำระราคาสินค้าแทนตน เมื่อสินค้านำมาถึงยังท่าเรือแล้ว ธนาคารจะเป็นผู้รับสินค้าและเป็นเจ้าของสินค้าและจะนำสินค้านี้ไปขายต่อให้แก่ลูกค้าในราคาที่บวกกำไรเพิ่มเข้าแล้ว

(4) การค้ำประกันโดยธนาคาร (Letter of Guarantee)⁴⁰

ธนาคารจะให้บริการค้ำประกันแก่ลูกค้าที่ประสงค์จะใช้บริการของธนาคารในการค้ำประกัน เพื่อประกันการปฏิบัติตามสัญญาหรือเพื่อประกันการชำระเงินการค้ำประกันในลักษณะนี้ ธนาคารอาจเรียกให้ลูกค้านำเงินฝากไว้เป็นประกันกับธนาคาร และธนาคารจะคิดค่าธรรมเนียมการบริการจากลูกค้าเป็นค่าตอบแทนในการออกหนังสือค้ำประกันดังกล่าว

การพยายามนำเสนอวิธีการจัดตั้งองค์กรและรูปแบบการประกอบธุรกิจของธนาคาร ไม่มีดอกเบี้ย ที่กล่าวมาข้างต้นนั้น กำลังอยู่ในระหว่างการพัฒนาคิดค้นและทดลองหาวิธีการใหม่ ๆ ในการดำเนินธุรกิจของธนาคาร ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่บนพื้นฐานของหลักการการแบ่งปันผลกำไรขาดทุน

⁴⁰ Ibid., p. 77.

เป้าหมายสำคัญของการเสนอรูปแบบการจัดตั้งธนาคารและรูปแบบการประกอบธุรกิจของธนาคาร ตามที่กล่าวมา ก็เพื่อที่จะหลีกเลี่ยงระบบดอกเบี้ยซึ่งต้องห้ามตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม ดังนั้น การนำเสนอวิธีการจัดตั้งและรูปแบบของการดำเนินธุรกิจของธนาคาร จึงเป็นแนวทางที่จะจัดให้มี ธนาคารดังกล่าวขึ้นแทนธนาคารพาณิชย์ โดยทั่วไปที่ใช้ระบบดอกเบี้ยเป็นฐาน ในการดำเนินธุรกิจ นอกจากระบบดอกเบี้ยดังกล่าวแล้ว การดำเนินธุรกิจตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลามจะต้องอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ที่ไม่เป็นการคดโกงหรือเอาเปรียบต่อสังคมโดยรวม พื้นฐานการจัดตั้งธนาคาร ไม่มีดอกเบี้ย จึงเน้นถึงการตกลงร่วมกันในการแบ่งปันผลกำไรและคำนึงถึงความได้เปรียบเสียเปรียบในการเจรจา ทำความตกลง โดยการจัดตั้งองค์กรทางศาสนาขึ้นให้เป็นผู้ควบคุมดูแลการดำเนินธุรกิจของธนาคาร ไม่มีดอกเบี้ยให้เป็นไปตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัด

ศูนย์วิทยพัชร์พยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย